

ЄПИСКОПСЬКІ СВЯЧЕННЯ ІНОКЕНТІЯ ВИННИЦЬКОГО В ГАЛИЧІ 1680 РОКУ: ІСТОРИЧНА ПОДІЯ В КОНТЕКСТІ «НОВОЇ УНІЇ» І ВЗАЄМИН ЛЬВІВСЬКОЇ, ПЕРЕМИСЬКОЇ ТА МУКАЧІВСЬКОЇ ЄПАРХІЙ*

Стаття присвячена аналізу контексту, значимості та символізму вділення єпископських свячень Перемиському єпископу-номінантові Інокентію Винницькому Львівським єпископом Йосифом Шумлянським і Мукачівським єпископом Йосифом Волошиновським з допомогою Унівського архимандрита Варлаама Шептицького в катедрі у Галичі (Крилосі) 1680 р. Подію, що зібрала представників двох доти ворогуючих православних таборів, досліджено на тлі їх понад десятирічної міжусобної боротьби, подальшого примирення й діяльності вже як табору «нової унії» на шляху до Київської унійної митрополії. Розумінню значимості цього акту сприяє реконструкція перебігу змагань за Львівську єпархію й адміністрування Київською православною митрополією між групами на чолі з єпископами Антонієм Винницьким і Йосифом Шумлянським. В ході цієї боротьби сторони поступово відійшли від радикалізму й дійшли до сприйняття можливості свого приєднання до унійної Церкви. З'ясовано, що майбутні учасники акту свячень Інокентія Винницького входили до різних таборів, і висвітлено їх діяльність там. Встановлено, що попередньо Волошиновський отримав єпископські свячення не від Шумлянського, а від Єремії Свистельницького — ставленика

---

* Це дослідження проведене в рамках проєкту викладацької стипендії Українського Католицького Університету з Професорського фонду д-ра Олександра і Ярослави Гудзяків на 2022–2023 навчальний рік.

Антонія Винницького і непримиренного опонента Шумлянського. Аналогічно Варлаам Шептицький був людиною з групи Винницького. Боротьбу за єпархію виграв Шумлянський, а за митрополію – Винницький. Фіксація цього стала відправною точкою діалогу між групами. По смерті Антонія Винницького Шумлянський зумів об'єднати табори, тим паче, що Інокентій Винницький перед свяченнями погодився, як і Львівський єпископ, бути унійним. Далі почався складний діалог групи «нової унії» з унійною єрархією, Апостольською столицею і світською владою. Специфіку становища «нової унії» розумів король Ян III Собеський. Апостольська столиця вагалася, як прийняти Шумлянського, і відкидала кандидатуру Винницького; унійна Церква і король шукали компроміс, щоб прийняти їх в «стані сущому». Також унійна Церква побоювалася підступу Шумлянського. Він же вимагав визнати свої митрополічі права спершу на частину Київської митрополії, а коли не вдалося, то прагнув відродити Галицьку митрополію. На тлі цих складних дискусій вділення єпископських свячень Інокентію Винницькому у катедрі в Галичі стало одним з виразів позиції «нової унії»: декларацією її суб'єктності і прагнення увійти в унійну Церкву на певних умовах. Галицьку митрополію, зрештою, не відновили, але знаково, що вже представники наступного покоління «нової унії» стали київськими унійними митрополитами.

Ключові слова: *Галицька митрополія, Львівська єпархія, Київська митрополія, Перемиська єпархія, Мукачівська єпархія, Антоній Винницький, Інокентій Винницький, Йосиф Шумлянський, Єремія Свистельницький, Йосиф Волошиновський, Кипріян Жоховський, Варлаам Шептицький, Ян Собеський.*

21 листопада 1680 р., у свято Введення в храм Пресвятої Богородиці, в катедральному соборі Успіння Пресвятої Богородиці в Крилосі (давньому Галичі) Львівський єпископ Йосиф Шумлянський спільно з Мукачівським єпископом Йосифом Волошиновським і за допомогою Унівського архимандрита Варлаама Шептицького вділив єпископські свячення номінантові на Перемиську єпархію Інокентію Винницькому. Про це в метриці єрейських та архиєрейських свячень, що їх вділяв Шумлянський впродовж десятиліть єпископського служіння, під №708 вписано:

«ѿи. Вѣ Крилось Галицкой Катѣри. Дна, ка. Ноєвриа, ахп. Рокѣ. Превелѣбный ѿць Інокѣнтій. Совершиса, на Єспы ѿ Іасне Превелѣбнаго Єго Млѣти ѿца Іосифа Шумланского Єспа Лвоѣского, Галицѣ: и Камѣца Подолскаго, Адмѣнстратора Метропоѣ: Кієвской, такъ тежъ и ѿ Бголюбивого Іосифа Волошановского Єспа Мокачѣского, и Варлаама Шептицкого, Архімандриты Зневского, и при бытности иныи многихъ Дховныхъ, Велѣбныхъ и ѿменувъ, и Шлахецкого станѣ людеи годныхъ, и побочныхъ ѿсобъ:»¹ (див. іл. 1).

Інокентій в чернецтві, а в хрещенні Іван, Винницький — це єпископ, який після тривалого періоду внутрішнього поділу привів Перемиську єпархію Київської митрополії до єдності з Апостольською столицею в Римі, тобто до унії (унія — союз). Він народився приблизно 20 лютого 1654 р. і був рідним племінником Перемиського православного єпископа

ѿи.	Басіліи.	Покровецкій.	Діаконъ.	Ладѣисе.
ѿи.	<p>В Крестѣ Іако Кжри Дна, ка. Ноєвриа, ахп. Рокѣ. ѿць Інокѣнтій Винницкій. Совершиса, на Єспы: ѿ Іасне Превелѣбнаго Єго Млѣти ѿца Іосифа Шумланского Єспа Лвоѣского, Галицѣ: и Камѣца Подолскаго, Адмѣнстратора Метропоѣ: Кієвской, такъ тежъ и ѿ Бголюбивого Іосифа Волошановского Єспа Мокачѣского, и Варлаама Шептицкого, Архімандриты Зневского, и при бытности иныи многоу Дховныхъ, Велѣбныхъ и ѿменувъ, и Шлахецкого станѣ людеи годныхъ, и побочныхъ ѿсобъ:</p>			

іл. 1

¹ Національний музей у Львові імені Митрополита Андрея Шептицького (далі — НМЛ). Ркк 89 «Метрика или списание рукоположенных ѿ Іасне в Бгу Превелѣбнаго Єго Млѣти ѿца Іосифа Шумланского, Бжєю Млѣ: Єспа Лвоѣ: Гаѣ: и К: Пѣ: Админиѣ Миѣр: Кієѣ: и Єспии Луцкои Архімандриты Печаѣ. Ақколитовъ ѿ Рокѣ, ахѣ, Мѣца Феврала днѣ в. зачатал. Вѣ Мѣстѣ Высочѣ, на Подолѣ. Аѣ Перѣписанал, Рокѣ ахпс». С. 41.

і адміністратора Київської православної митрополії в межах Речі Посполитої Антонія Винницького. Іван навчався у Краківській єзуїтській колегії. Відтак робив військову кар'єру як товариш однієї з гусарських королівських хоругв. Зрештою став придворним кімнатним (покойовим) польського короля Яна III Собеського, з яким налагодив добрі взаємини². Антоній Винницький лобював призначення племінника своїм наступником на катедрі, і король вже, ймовірно у 1678 р., а точно станом на лютий 1679 р. вважав цю справу позитивно вирішеною; сам кандидат, вочевидь, уже дав згоду на те, що він буде в майбутньому унійним єпископом, і дядько-єпископ це теж добре знав³. Виразом досягнення і закріплення такої угоди стало підтвердження Яном III митрополичих прав Антонія Винницького документом, датованим днем 3 серпня 1678 р. Антоній тоді отримував в урядування митрополію в межах Речі Посполитої, а Інокентій – Перемиську єпархію. 19 жовтня того ж року Інокентій отримав номінаційний привілей від короля, причому його було сформульовано так, що йшлося про всю Перемиську єпархію, тобто й унійну її частину, якою врядував єпископ Іван Малаховський⁴. Незадовго до своєї смерті, яка сталася 26 листопада 1679 р., Антоній Винницький резигнував з катедри, щоби її отримав Інокентій. Дияконські і священничі свячення номінант отримав відповідно 21 і 22 грудня 1679 р. у місті Городок біля Львова з рук єпископа Шумлянського. Це були 622-ті й 623-ті з черги свячення, здійснені цим архиєреєм. В метриці свячень про них записано:

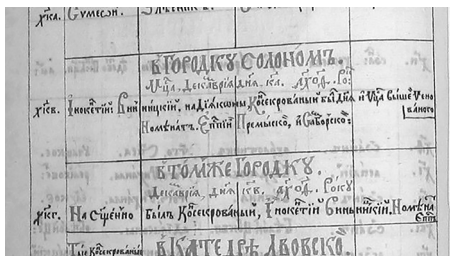
² Балик Б. Інокентій Іван Винницький, єпископ перемиський, самбірський, сяніцький (1680–1700). *Записки Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ)*. Серія 2. Секція 1. Т. 38. Рим : Вид-во ОО Василян, 1968. С. 38–39, 40; *Monumenta Ucrainae Historica* (далі – МУН) / зібрав митрополит Андрей Шептицький. Vol. 4. Romae : Scuola Grafica Salesiana Pio IX, 1967. P. 75; Zielecka-Mikołajczyk W. *Gdzie Wschód spotkał się z Zachodem: dzieje i organizacja unickiej diecezji przemysko-samborskiej w latach 1596–1772*. Wyd-wo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021. S. 152.

³ МУН. Vol. 4. P. 74; Балик Б. Назв. праця. С. 62, 64, 67; Смуток І. *Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.)*. Родоводи. Т. 2. Львів: Простір-М, 2019. С. 28.

⁴ Winnicki I. *Ustawy rządu duchownego i inne pisma / do druku przygotował W. Filipowicz, przedmową poprzedził St. Stępień*. *Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy*, 1998. S. 28–29; Балик Б. Назв. праця. С. 73–74; Zielecka-Mikołajczyk W. *Op. cit.* S. 151.

«хкв. В^б Городкѣ Солонѡмъ. Мѣца, Дека^мврїа дна ка. х̄ах̄оѠ. Ро^к:
 Инокет^птїи Вин^ницкїи, на Дїакѡны, Ко^псекрѡваный бы^т дна и мѣца
 выше^нменованого. Номѣнать Еп^спїи Премьско^н, и Са^мбор^бско^н»:

хкг. В^б том^бже Городкѣ. Дека^мврїа дна кв. х̄ах̄оѠ. Ро^кѣ На сщє^нно
 былъ ко^псекрѡваный, Инокет^птїи Винни^нцкїи. Номѣна^т Еп^спїѣ»⁵ (див. іл. 2).

Іл. 2

Щоправда, історик Антоній Прохаска подавав як дату єпископських свячень Винницького день 14 грудня, але інформація від самого святителя в офіційному джерелі, яке, зрозуміло, має більше ваги як первинна. Загалом дослідники, які розглядали історію свячень Перемиського єпископа та її

контекст, обмежилися загальними згадками, у тому числі, наприклад, про участь у них Мукачівського єпископа Йосифа Волошиновського, хоча вже сам цей факт вимагав би якогось пояснення. Показовими в цьому плані є дві глибші біографічні студії про обох названих архиєреїв: монографія Миколи Андрусяка про Йосифа Шумлянського і монографія о. Богдана Балака ЧСВВ про Інокентія Винницького. Андрусяк описує свячення й участь у них Мукачівського єпископа та Унівського архимандрита як побіжний сюжет тільки у примітці: «Шумлянський висвятив Винницького в крилоській катедрі дня 1.XII.1680 у присутності Мукачівського єпископа Йосифа Волошиновського і архимандрита Унівського В[арлаама] Шептицького»⁶. Одразу впадає у вічі інтерпретація залучення Волошиновського в подію як простої присутності, хоча в дійсності він був співсвятителем Винницького. Очевидно, ця друга роль передбачає, що Мукачівський єпископ з певних міркувань підтримав кандидатуру висвяченого і ширші рації, які стояли за нею. Своєю чергою о. Балик уже веде мову про Волошиновського як співсвятителя, але фактично всупереч власному дискурсу і викладеним у його ж книзі фактам пояснює обрання місця вділення свячень спрощено: «Мабуть, заради оточення факту таємницею перед нунцієм і уніятською єрархією єпископські свячення

⁵ НМЛ. Ркк 89. «Метрика илїи спїсанїє рукоположенныхъ». С. 36

⁶ Andrusiak M. Józef Szumlański, pierwszy biskup unicki lwowski (1667– 1708). Zarys biograficzny. *Archiwum Towarzystwa naukowego we Lwowie, Wydział II historyczno-filozoficzny*. Lwów: Nakładem Towarzystwa naukowego, 1936. Т. XVI. S. 88.

Інокентія Винницького відбувалися не в Перемишлі, але в крилоській катедрі в Галичі»⁷. Насправді ж ці свячення відбулися урочисто, не в таємниці. Зрештою, в синтетичних працях останніх часів, з огляду на їх узагальнюючу мету, акт вділення єпископських свячень Винницькому також описаний узагальнено, а то й не згаданий⁸.

Метою представленої студії є дослідити історичний контекст, значення і символізм акту вділення єпископських свячень Інокентію Винницькому в галицькій (крилоській) катедрі. Здійсненню цього задуму посприяє структура розвідки, згідно з якою спершу дослідимо історії і позиції осіб-учасників та їх спільнот, далі — зміст і спрямованість процесів, які були підставою самої події й визначили обрання її місця.

---

⁷ Балик Б. Назв. праця. С. 93. Разом з тим саме о. Балик найчіткіше виразив проблематику події словами: «Гідним уваги є підбір єпископів-святителів: Шумлянський — тайний католик — уніят, і Волошиновський — визнаний Римом ще 1669 р. Одне одного і другого єпископа Рим, у виданих актах, що відносяться до консекрації Винницького, називає «схизматиками». Зрештою, Волошиновський був менше відомий у шляхетських колах руського воєвідства щодо своїх релігійних переконань. [...] Йшлося отже про зберігання знаків мнимого православ'я у нововисвяченого єпископа Інокентія Винницького. Тому то не запрошено нікого з уніятських краєвих єпископів. А не кликано до співучасті у висвяченні Винницького православного Луцького єпископа Гедеона кн. Четвертинського, бо він у той час був уже неприхильний об'єднанню з Католицькою Церквою та взагалі держався іншого політичного напрямку, аніж Шумлянський і Винницький». Там само. С. 93—94. Тут одразу слід зазначити, що твердження о. Балика про необізнаність шляхетського загалу з поглядами Волошиновського серед шляхти Руського воєводства виглядає надто дискусійним. Як покажемо далі, цей Мукачівський єпископ сам був шляхтичем, представником відомого роду з Перемиської землі Руського воєводства.

⁸ Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 155.

Цю подію не проаналізовано у праці: Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII—XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. Львів : Вид-во УКУ, 2010. Її тільки згадано у праці: Gil A., Skoczylas I. Kościoły wschodnie w Państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia kijowska w latach 1458—1795. Lublin; Lwów : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2014. S. 146, 230. В добротному енциклопедичному гаслі авторства Анджея Гіля та Ігоря Скочиляса, присвяченому біографії Йосифа Шумлянського, вказано, що він вділив свячення Інокентію Винницькому, але також не згадано про Йосифа Волошиновського як співсвятителя: Gil A., Skoczylas I. Szumlański Jan (Iwan). *Polski słownik biograficzny*. T. XLIX/3. Zeszyt 202 (Szumlański Mieczysław — Szwencki Fryderyk). Warszawa; Kraków : Narodowy program rozwoju humanistyki, 2014. S. 345.

ОСОБИ

Йосиф Шумлянський

Головний святитель Інокентія Винницького — Львівський єпископ Йосиф (у хрещенні Іван) Шумлянський — перший з п'ятох архиєреїв XVII—XVIII ст. зі шляхетського роду Шумлянських гербу Корчак. Він народився 1643 р. в родині королівського ротмістра Євстахія-Станіслава і Анни з Гошовських гербу Сас, яка внесла до маєтностей Шумлянських Гошівський ключ з відомим монастирем. У цій обителі згодом похоронять батька єпископа. Окреслена географія володінь і посадових обов'язків, як побачимо, відіграла важливу роль в житті Шумлянського. З-поміж п'ятох братів і двох сестер Івана відзначимо ще Атанасія (у хрещенні Олександра) — єпископа Луцького, Костянтина — жидачівського войського і Самійла — подільського чашника⁹.

Іван Шумлянський спершу робив військову кар'єру як жовнір і товариш королівської панцирної хоругви. Відтак одружився з Геленою Яблонською, яка була римо-католицького визнання, і осів з нею в селі Боків неподалік родинного гнізда — села Великі Шумляни (тепер Шумляни Тернопільського р-ну Тернопільської обл.)¹⁰.

Погодившись стати Львівським єпископом і послідовно відстоюючи цю позицію, Шумлянський не тільки розлучився, а й ввійшов у затяжний конфлікт з адміністратором Київської православної митрополії у межах Речі Посполитої Антонієм Винницьким. Для цього були вагомі причини. Мова про те, що в період 1660—1670-х рр. існували вже не просто дві Київські митрополії: унійна і православна. Церковне поле було ускладнене значно більше, ніж до бінарності. Річ у тому, що в той час як унійна митрополія зберігала єдність на чолі з митрополитами Гавриїлом Колендою (1665—1674) і Кипріяном Жоховським (1674—1693), православна, з огляду на політичні кордони між Річчю Посполитою і Московським царством та наявність в ній самій різних таборів, була поділена. З одного боку, в Речі Посполитій спершу номінантом, а відтак Київським митрополитом у 1663—1679 рр. був Перемиський єпископ Антоній Винницький, який орієнтувався на підтримку польських королів, а

---

⁹ Andrusiak M. Op. cit. S. 22.

¹⁰ Ibidem. S. 23.

також Єрусалимського патріарха 1660—1669 рр. Нектарія¹¹. З іншого боку, номінантом, а відтак Київським митрополитом у 1663—1675 рр. був Йосиф Нелюбович Тукальський — перед тим Мстиславський і Могилівський єпископ у Білорусі, який орієнтувався на гетьманів Павла Тетерю, Петра Дорошенка, Запорожжя, муляньського господаря Раду XII Леона і московського царя Олексія¹².

Після початку повстання проти Тетері у 1664 р. митрополит Йосиф з його відома був арештований поляками в фортеці Марієнбург (тепер Мальборк у Польщі). Тоді адміністратором митрополії у Речі Посполитій за підтримки короля Яна II Казимира став і був до своєї смерті на початку вересня 1666 р. Львівський єпископ Атанасій Желиборський¹³. Надалі адміністратором саме цієї частини митрополії, а також Львівської єпархії став Антоній Винницький. Взагалі Винницькому судилося бути останнім православним Київським митрополитом того періоду з осідком у Речі Посполитій. Отримавши королівський привілей на адміністрацію митрополією, Антоній віддав Перемиську єпархію своєму помічникові Юрію Гошовському, а за собою хотів і надалі затримати Львівську єпархію¹⁴. І Нелюбович Тукальський, якого звільнили у 1665 р., і Винницький прагнули свого визнання Константинопольським патріархом. Отримав його від патріарха 1668—1671 рр. Мефодія III Мороніса саме

---

¹¹ Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861—1996). Львів : Каменяр, 1996. С. 226; Szaraniewicz I. *Patryjarchat wschodni wobec kościoła ruskiego w Polsce i Rzeczypospolitej polskiej. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*. W Krakowie : Nakładem Akademii w drukarni uniwersytetu Jagiellońskiego, 1879. T. 10. S. 26—28.

¹² Szaraniewicz I. *Op. cit.* S. 26—29. Як оцінив Микола Андрусяк, за цим кандидатом стояла більшість спільноти православної митрополії — Andrusiak M. *Op. cit.* S. 68.

¹³ Andrusiak M. *Op. cit.* S. 28; Szaraniewicz I. *Op. cit.* S. 27.

¹⁴ Andrusiak M. *Op. cit.* S. 26—27, 65.

У своїй протестації 1668 р. Шумлянський вже прямо викривав Винницького, що той прагнув не допустити обрання нового Львівського єпископа, щоби продовжувати користуватися єпархіяльними доходами як адміністратор. Тільки по смерті Гошовського, що сталася між 18 і 25 липня 1674 р., зазнавши невдачі у боротьбі і за митрополією, і за Львівську єпархією, Винницький знову отримав в адміністрування Перемиську єпархію. — Там само. С. 40—41, 63; Krochmal J. *Prawosławny biskup przemyski Jerzy Hozzowski (1667—1674). Miscellanea Historico-Archivistica*. 2019. Vol. 26. S. 82; Zielecka-Mikołajczyk W. *Op. cit.* S. 145.

перший з них грамотою від 16 березня 1668 р. Та це не перешкодило другому надалі титулуватися митрополитом, адже король Ян II Казимир взагалі уневажнив елекцію Нелюбовича Тукальського¹⁵. Відтак наступний після Йосифа Нелюбовича Тукальського Київський митрополит з осідком у Києві, Гедеон Святополк Четвертинський, у 1685 р. взагалі перейшов під юрисдикцію Московського патріарха¹⁶.

І от Шумлянський, як єпископ-номінант, потрапив у сам вир інтриг, пов'язаних з цими протистояннями та ще й зазіханням сусіднього єрарха на Львівську єпархію¹⁷. Навіть у політичному вимірі примітно, що Йосиф отримав номінацію на Львівську катедру у скорому часі після Андрусівського перемир'я, укладеного 9 лютого (30 січня)* 1667 р. — після фіксації поділу між Московським царством і Річчю Посполитою українських земель і, як наслідок, Київської митрополії.

Обрання Шумлянського відбулося наприкінці січня 1667 р. в Галичі. 27 лютого він отримав королівський привілей на катедру¹⁸, причому зумів обійти Винницького, використавши навіть той історично негативний для Львівської (давньої Галицької) єпархії момент, що за привілеєм короля Сигізмунда від 1509 р. право презентувати єпископів на неї мали латинські Львівські архиєпископи. Номінант звернувся по висунення саме до латинського єпископа Яна Тарновського і отримав його¹⁹. Оскільки

---

¹⁵ Andrusiak M. Op. cit. S. 68; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 27, 29.

¹⁶ Про це підпорядкування див.: Ченцова В. Киевская митрополия между Константинополем и Москвой. 1686. Київ : Дух і Літера, 2020.

¹⁷ Szaraniewicz I. Op. cit. S. 30. З цією ж думкою погодився Микола Андрусак. — Andrusiak M. Op. cit. S. 63—64.

* Тут і далі задля ясності у випадках, щодо яких в історіографії подають дати за старим і новим стилями, старостильні вміщуємо у круглих дужках.

¹⁸ Архив Юго-Западной Руси (далі — АЮЗР) / издаваемый Комисією для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Киевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генераль-Губернаторѣ. Киевъ : Типографія Императорскаго Университета св. Владиміра Акц. О-ва печ. и изд. дѣла Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1904. Ч. 1. Т. 10. С. 201—203.

¹⁹ Andrusiak M. Op. cit. S. 27—28; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 35. Показово, що, використавши цей чинник у зручний момент, Йосиф Шумлянський, вже приступаючи до унії таємно, спільно з Київським унійним митрополитом Кипріяном Жоховським вимагав відмінити це право Львівських латинських архиєпископів висувати кандидатури Львівських руських єпископів. — АЮЗР. Ч. 1. Т. 4. С. 40; Andrusiak M. Op. cit. S. 75, 88.

Винницький продовжував намагатися не допустити Шумлянського до катедри, шляхта Львівської єпархії зібралася 12 квітня 1667 р. у Жидачівському монастирі і 15 травня у Сваричівському монастирі, де підтвердила свою підтримку обраного Йосифа²⁰. Наприкінці червня 1667 р. Шумлянський заручився підтримкою ігумена Манявського скитського монастиря Теофіла²¹, відтак вступив до монастиря у Крехові, прийнявши чернече ім'я Йосиф²², і вже на початку липня силою зайняв катедральний собор Св. Юра²³. Повторний привілей на львівську єпископську катедру від короля Яна II Казимира він здобув 20 липня 1667 р.²⁴

Шумлянський отримав священничі свячення щойно 4 листопада 1667 р. з рук Луцького єпископа Гедеона Святополка Четвертинського, а єпископські свячення 10(1) лютого 1668 р. в церкві Св. Миколая у селі Висічка (тепер Чортківський р-н Тернопільської обл.) з рук митрополита Філіппопольського Софронія, співсвятителя митрополита Хіоського Теофана та при допомозі архимандрита Даниїла²⁵. Привертає увагу те, що сценарій своїх єпископських свячень Шумлянський вимушено, через брак третього єпископа-співсвятителя, використає в 1680 р., вділяючи єпископські свячення Інокентію Винницькому.

Антоній Винницький, зрозумівши, що не зможе залишити Львівську єпархію за собою, 12 грудня 1667 р. теж силою захопив катедральний собор Св. Юра, а далі висунув фактично від себе як альтернативного вже місцевого кандидата на єпископську катедру Єремію (у хрещенні Євстахія) Свистельницького — шляхтича гербу Сас, вихідця з с. Свистельники (Свистільники, із 1964 р. Світанок, що в теперішній Рогатинській міській громаді Івано-Франківської обл.). Свистельники розташовані

---

²⁰ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 203–208; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 29.

²¹ Великий Скит у Карпатах. Т. 2.: Великий Скит у документах і матеріалах XVII–XXI ст. / за ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2015. С. 72–73. Між іншим, саме у Скиті Манявському буде похована мати Йосифа Шумлянського.

²² Винницький заборонив крехівському ігумену приймати Шумлянського, а коли той прийняв — заборонив настоятеля в служінні — Andrusiak M. *Op. cit.* S. 25.

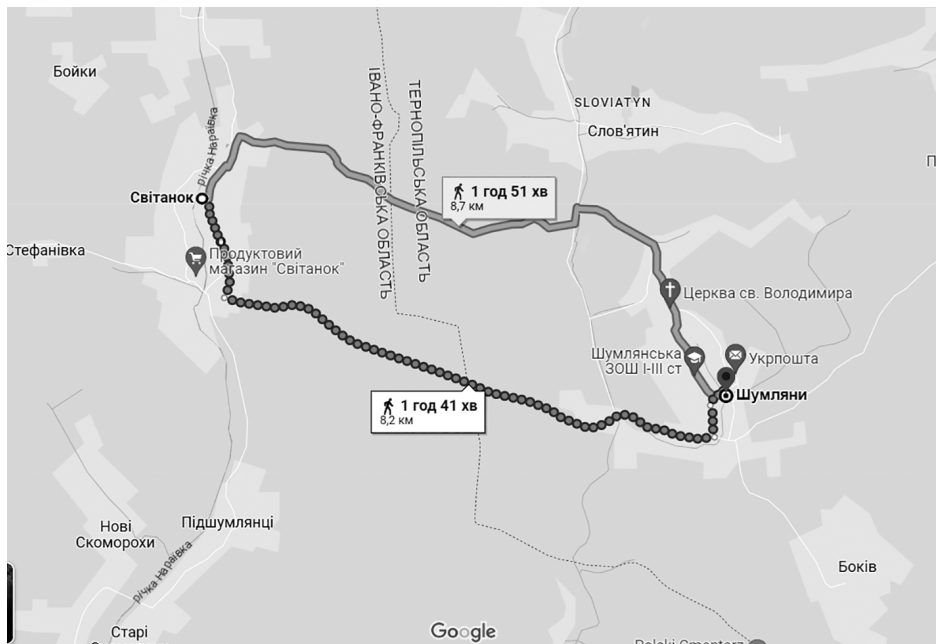
²³ *Ibidem.* S. 29–30.

²⁴ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 208–209.

²⁵ Акты, относящиеся къ истории Западной Россіи / собранные и изданные Археографическою комиссією. Санктпетербургъ : В типографіи Эдуарда Праца, 1853. Т. 5. С. 113–114; Блажейовський Д. Назв. праця. С. 233; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 31.

безпосередньо поряд із родовим гніздом Йосифа Шумлянського – Шумлянами (див. іл. 3). Обрання Свистельницького приборчниками Винницького у присутності його представника-депутата відбулося в церкві львівського Ставропігійного братства 21(11) січня 1668 р.²⁶ Потім цей номінант прийняв чернечий постриг у монастирі в Скиті Манявському²⁷.

Вже 5 березня 1668 р. Король Ян II Казимир видав привілей на єпархію Свистельницькому²⁸. Та в ніч на 18 квітня 1668 р. прихильники Шумлянського знову зайняли львівський катедральний собор²⁹. І хоч Свистельницький 10 травня 1668 р. на свято Вознесіння Господнього отримав єпископські свячення з рук Антонія Винницького і Юрія Гошовського як співсвятителя³⁰, хоч Винницький і Свистельницький

Іл. 3

²⁶ Andrusiak M. Op. cit. S. 32.

²⁷ Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. С. 580.

²⁸ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 212–215. Дата 5 травня, яку можна зустріти в історіографії, не є правильною – Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 581.

²⁹ Andrusiak M. Op. cit. S. 35.

³⁰ Ibidem. S. 37; Блажейовський Д. Назв. праця. С. 233, 234; Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 581.

12(2) травня викляли Шумлянського³¹, 26 червня 1668 р. король Ян II Казимир видав привілей на єпархію вже Шумлянському³². Надалі політичні мотиви і пов'язане з ними лобіювання єпископів-опонентів привели до драстичного у своїй безпосередності й мінливості втручання світської влади то на боці Шумлянського, то на боці Свистельницького.

16 вересня 1668 р. Ян II Казимир зрікся престолу. Його наступник Міхал Корибут Вишневецький, коронований 29 вересня 1669 р., вже 3 жовтня 1669 р. за стараннями гетьмана великого коронного Яна Собеського підтвердив номінацію Шумлянського і скасував номінацію Свистельницького³³. У власних маєтностях Собеський особливим універсалом від 4 липня 1673 р. зобов'язав усіх визнавати Львівським єпископом тільки Шумлянського³⁴. Щодо короля Вишневецького, то надалі, оскільки на нього і його канцелярію активно впливали прихильники обох кандидатів, правитель до своєї смерті 10 листопада 1673 р. видавав привілеї на користь як Шумлянського (3 жовтня 1669, 30 жовтня 1672, 7 квітня 1673)³⁵, так і Свистельницького (20 вересня 1670, 6 квітня 1671, 1 серпня 1671, наприкінці жовтня 1671 р., 20 січня 1672, 17 березня 1673, 19 травня 1673)³⁶.

Не залишалися осторонь і вищі церковні авторитети. Зокрема, митрополит Йосиф Нелюбович Тукальський, який перебував у Чигирині в гетьмана Петра Дорошенка, прагнучи завадити своєму опоненту

³¹ Центральний державний історичний архів України м. Львів (далі – ЦДІАУ м. Львів). Ф. 201 «Греко-католицька митрополіча консисторія, м. Львів». Оп. 4. Спр. 421 «Рукопис Київського унійного митрополита Лева Кишки». С. 211.

³² АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 263–264 Andrusiak M. Op. cit. S. 42.

³³ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 282; Andrusiak M. Op. cit. S. 47.

³⁴ Петрушевич А. Сводная галицко-русская летопись съ 1600 по 1700 годъ. *Литературный сборник издаваемый Галичко-рускою Матицею, 1872 и 1873.* Львовъ : Изъ типографіи Ставропигійского Института, 1874. С. 623.

³⁵ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 208, 323–325, 328–330.

³⁶ Ibidem. С. 288–293, 296–306, 319–321, 326–328, 332–334. Як подає Микола Кугутяк, Міхал Корибут Вишневецький видав загалом три привілеї на користь Шумлянського і дев'ять – Свистельницького. – Великий Скит у Карпатах. Т. 3: Великий Скит у Марковій пустині: український, духовний і культурно-історичний феномен / за ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2017. С. 190; Andrusiak M. Op. cit. S. 45, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60. Водночас треба враховувати, що, крім вказаних привілеїв були й інші королівські розпорядження на користь сторін. Так, на протипагу документу від 1 серпня 1671 р. на користь Свистельницького Шумлянський вже 7 серпня отримав від короля декрет, що скасовував попередній. – Andrusiak M. Op. cit. S. 53.

Винницькому, окружним посланням 18 травня 1668 р. підтримав Шумлянського³⁷. 18 жовтня 1669 р. Александрійський патріарх Паїсій, перебуваючи в Могилеві на Поділлі, видав Шумлянському, який приїхав до нього особисто, підтвержувальну грамоту³⁸. Константинопольський патріарх Методій, завдяки старанням митрополита Нелюбовича Тукальського і гетьмана Дорошенка, у червні 1670 р. визнав Шумлянського правочинним єпископом, а Свистельницького відкинув³⁹. Натомість Єрусалимський патріарх Доситей, перебуваючи в липні 1670 р. у Яссах, де Шумлянський раніше марно намагався отримати єпископські свячення, видав соборну грамоту, якою задекларував, що Шумлянського поставлено в єпископи неправильно⁴⁰.

Внаслідок скарг і старань єрархів Винницького, Свистельницького, Гошовського і їх прибічників при королівському дворі у 1670 р. Шумлянському навіть запропонували під тиском перейти замість Львівської на Мстиславську, Могилевську і Оршанську єпархії у Білорусі, але він не погодився. Тож наступного року обговорювали вже ідею поділити Львівську єпархію між двома опонентами⁴¹. Боротьба Шумлянського за єпархію зі Свистельницьким і Антонієм Винницьким з перемінним успіхом тривала до 1675 р., причому обидві сторони вдавалися до актів насилля: побиття прибічників, захоплення катедр і церков, нападів на маєтності тощо⁴².

---

³⁷ Петрушевич А. Іосифъ Шумлянскій, первый Львовскій уніятскій єпископъ, *Галичанинъ*. Львовъ : Типомъ Института Ставропигийского, 1862. Кн. I. Вып. I. С. 118; Andrusiak M. Op. cit. S. 37–38; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 35–36.

³⁸ Andrusiak M. Op. cit. S. 39.

³⁹ Ibidem. S. 38; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 36–37.

⁴⁰ Петрушевич А. Іосифъ Шумлянскій, первый Львовскій уніятскій єпископъ. С. 118, 119–122; Andrusiak M. Op. cit. S. 39; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 37–38.

⁴¹ Andrusiak M. Op. cit. S. 47, 56; Krochmal J. Nominacja Józefa Szumlańskiego na biskupa białoruskiego (25 IV 1670). *Miscellanea Historico-Archivistica*. 2018. Vol. 25. S. 255–265; Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 583.

⁴² Про цю боротьбу див.: АЮЗР. Ч. 1.Т. 10. С. 216–262, 265–282, 293–295, 306–311, 330–331; Andrusiak M. Op. cit. S. 26–61; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 34–29; Lisiewicz Z. Walka o biskupstwo. Epizod z dziejów Kościoła wschodniego. *Przewodnik naukowy i literacki*. 1888. Nr. 7. S. 633–649; Nr. 9. S. 736–755; Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 580–584. Показово, що під час захоплення львівської катедрі прибічниками Йосифа Шумлянського в ніч на 18 квітня 1668 р. і нападу на присутнього там Антонія Винницького в останнього відібрали митрополічі інсигнії. Їх повернули тільки завдяки розпорядженню короля Яна III Собеського у 1676 р.; той же правитель зобов'язав Шумлянського виплатити Винницькому 50 000 злотих – Andrusiak M. Op. cit. S. 35, 46, 63.

В цьому випадку можна зауважити, де саме і якого досвіду попередньо набув Шумлянський, щоби потім використати його, відстоюючи кандидатуру молодого Перемиського єпископа-номінанта з огляду на значно ширші церковні проєкти.

Вирішальним для перемоги Шумлянського стало обрання у 1674 р. польським королем Яна III Собеського. Правитель, щоправда, визнав митрополитом Нелюбовича Тукальського, але вже 10 березня 1675 р., покликаючись на його старість, позиціонував Шумлянського як адміністратора Київської митрополії⁴³. Годі підозрювати короля в тому, що він перебільшував, бо митрополит Йосиф справді помер 20 серпня 1675 р.

2 лютого 1676 р. Собеського коронували, і до самої його смерті 16 червня 1696 р. Львівський єпископ мав до короля прямий доступ, отримував велику підтримку, у тому числі на шляху до унійної Церкви, про що мова піде нижче. Остаточне призначення королем Шумлянського і підпорядкування йому Свистельницького датоване днем 6 лютого 1676 р.⁴⁴ 25 травня 1677 р. Люблінський трибунал взагалі засудив Свистельницького до вигнання з держави⁴⁵. Шумлянський дуже цінував своє порозуміння з Собеським і неодноразово підтримував світську владу Речі Посполитої, зокрема був посередником у перемовинах з гетьманами Петром Дорошенком, Юрієм Хмельницьким та Іваном Мазепою⁴⁶.

Своєю чергою Винницький, розуміючи значне посилення Шумлянського завдяки однозначній підтримці нового короля, пробував знайти підтримку в московського царя. Антоній просив про визнання себе митрополитом по смерті митрополита Йосифа. А отримавши відмову, вже 1676 р. просив у царя дозволу піти простим монахом у Києво-Печерську лавру: «чтобъ великій государь его царское величество пожаловаль его,

---

⁴³ Andrusiak M. *Op. cit.* S. 62; Szaraniewicz I. *Op. cit.* S. 38–39.

⁴⁴ Петрушевич А. Сводная галицко-русская лѣтопись. С. 631; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 61–62.

Свистельницький зійшов з арени церковного життя, але ще прожив деякий час, принаймні був живим станом на 1 червня 1678 р. — Andrusiak M. *Op. cit.* S. 62.

⁴⁵ Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 584

⁴⁶ Балик Б. *Op. cit.* С. 49; Сборникъ лѣтописей относящихся къ исторіи Южной и Западной Руси / изданный Коммисіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Киевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генераль-Губернаторѣ. Киевъ : Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1888. С. 204.

яко вѣрнаго слугу и богомольца своего, велѣлъ ему безопасно съѣхать на обѣщаніе въ Кіево-Печерскую Лавру»⁴⁷. Невідомо, чи це було дійсне упокорення, а чи, радше, чергові маневри.

Слід вказати й те, що під час коронаційного сейму 5 лютого 1676 р. було ухвалено постанову про обмеження зв'язку православної Церкви в Речі Посполитій із закордонними релігійними центрами, передусім Константинополем. Для цього прийнято заборону їздити туди під загрозою смертної кари і конфіскації майна, а також заборону перебування їх посланців у Речі Посполитій. Мотивували такий крок небезпекою шпигунської діяльності підконтрольних Османам православних церковних структур в умовах війни 1672–1676 рр. з Туреччиною⁴⁸. Також під час коронаційного сейму церковні братства вірних підпорядкували єпископській владі⁴⁹, що було особливо важливим для Шумлянського з огляду на традиційно складні взаємини Львівського ставропігійного братства з єрархами. Як слушно зауважив Микола Андрусак, показово, що коли братства намагалися досягнути відміни цих обмежень, сейму, жоден з офіційно православних, у розумінні *неунійних*, єпископів Речі Посполитої проти цих постанов не протестував⁵⁰. Також доречним для розуміння ситуації є зауваження сучасної польської дослідниці Віолетти Зелецької-Миколайчик про загальну втому *неунійного* та *унійного* таборів від конфлікту⁵¹. Зрештою, самі слова й дії учасників тих подій демонструють, що для них опозиція *унійний* — *неунійний* була за своєю природою *юрисдикційною*, бо вони не вважали один одного *іновірцями*, як це робили щодо східних католиків, наприклад, московські православні. Навпаки, у вимірі українських учасників протистояння йшлося про *розкол* Русі з Руссю, який треба подолати через *об'єднання*. Формат цього об'єднання визначили, як багато разів до й після того, історичні обставини.

---

⁴⁷ Криловській А. Львовское ставропигіальное братство (Опытъ церковно-историческаго изслѣдованія). Кіевъ: Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира, 1904. Приложенія. С. 178.

⁴⁸ Volumina legum. Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1860. Т. 5. S. 180; Andrusiak M. Op. cit. S. 71–72; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 38–40; Балик Б. Назв. праця. С. 45–46; Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія. С. 273–274; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 146.

⁴⁹ Volumina legum. Т. 5. S. 180; Andrusiak M. Op. cit. S. 72.

⁵⁰ Andrusiak M. Op. cit. S. 72.

⁵¹ Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 147.

Вже на сеймі у Варшаві 7 березня 1677 р. Шумлянський таємно склав католицьке визнання віри на руки унійного Київського митрополита Кипріяна Жоховського у присутності короля й кількох єзуїтів, які досі переконували його стати католиком⁵². Того ж дня він написав лист папі Інокентію XI з обіцянкою приєднатися зі своєю єпархією до унійної Церкви⁵³. Днем 12 березня 1677 р. датований королівський привілей про зрівняння руського духовенства в правах з латинським, звільнення від різних повинностей, платежів і податків, аби тільки воно дослухалося духовної науки свого єпископа — Шумлянського⁵⁴. Зрештою, тоді ж Собеський оголосив про скликання на 16 березня спільного з'їзду православних та унійних єрархів поділеної Київської митрополії з метою досягнення згоди і створення спільного Київського патріархату, звісно — в єдності з Апостольською столицею⁵⁵. Але цей з'їзд не відбувся через протест папського нунція Франциска Мартеллі⁵⁶. Апостольська столиця ще не була готовою надати статус патріархату.

Що також особливо важливо в історії Львівського єпископа для розуміння обставин майбутніх єпископських свячень Інокентія Винницького, так це те, що до коронаційного сейму 1676 р. Йосиф Шумлянський таки примирився з Антонієм Винницьким, визнавши його зверхність⁵⁷. Це відкрило шлях не тільки до їх безпосереднього діалогу і заспокоєння спільноти Церкви, а й до того, що саме Шумлянський став наступником Винницького при кермі Київської православної митрополії у межах Речі Посполитої. Дійсно, після того як Антоній помер, король видав 14 грудня 1679 р. грамоту про призначення Йосифа

---

⁵² Балик Б. Назв. праця. С. 57–58; Andrusiak M. Op. cit. S. 74; Prochaska A. Walka Szumlańskiego z Winnickim. *Przegląd Powszechny*. Kraków: Druk «Przeglądu powszechnego», 1921. Rok 38. T. 151–152. S. 262.

⁵³ *Litterae Episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)* / ed. A. Welykyj [= *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 3]. Рим: Вид-во ОО Василян, 1974. Vol. 3. P. 182; МУН. Vol. 4. P. 65–65. Важливо наголосити, що у відповіді на цей лист, датованій днем 11 вересня 1677 р., папа Інокентій XI не схвалив намір Львівського єпископа поки лишатися таємним католиком з яких би то не було рацій. Туж позицію, що Шумлянський повинен оголосити про своє рішення публічно, займала Конгрегація поширення віри. — Andrusiak M. Op. cit. S. 74.

⁵⁴ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 341–342.

⁵⁵ Балик І. Назв. праця. С. 49–50; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 148.

⁵⁶ Балик І. Назв. праця. С. 50; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 148.

⁵⁷ Балик Б. Назв. праця. С. 46.

адміністратором митрополії⁵⁸. 2 листопада 1680 р. єрарх отримав митрополичі інсигнії з рук жидачівського войського Стефана Винницького⁵⁹. Саме в такому статусі — як Львівський єпископ і фактичний лідер табору «нової унії» — Йосиф Шумлянський перебував на час свячення Інокентія Винницького. 26 березня 1681 р. обоє єрархів склали католицьке визнання віри на руки Київського латинського єпископа Станіслава-Яна Витвицького в каплиці королівського замку у Варшаві⁶⁰. Надалі шлях до відкритого проголошення унії у Львівській єпархії зайняв у єрарха 20 років, і він помер на своїй катедрі 16 липня 1708 р.⁶¹

Йосиф Волошиновський

Особа співсвятителя Інокентія Винницького — Мукачівського єпископа Йосифа Волошиновського — опинилася на маргінесах досліджень, присвячених історії як цієї події 1680 р., так загалом української Церкви. І це при тому, що більша увага до ідентичності й діяльності цього діяча може допомогти у з'ясуванні важливих обставин та деталей з минулого унійної ідеї не тільки на теренах Мукачівської єпархії, а ширше: у контексті тісного історичного зв'язку трьох сусідніх тісно споріднених єпархій: Львівської, Перемиської і Мукачівської.

Слід відзначити, що довкола Йосифа Волошиновського існує багато плутанини передусім в безпосередній історіографії Мукачівської єпархії. Так, про нього згадує у своїй праці *«Коротка Відомість про фундацію князя Федора Коріятовича...»* — першій друкованій історії Мукачівської єпархії українського автора — о. Йоанникій Базилевич ЧСВВ. Проте вже наступні дослідники, оо. Михайло Лучкай та Іван Дулишкович, сплутували джерельну інформацію про єп. Волошиновського та його попередника єп. Партенія Петровича⁶². З іншого боку, важливо, що Лучкай звернув увагу на неправдивість повідомлень про начебто волоське походження Волошиновського, а вказав на його зв'язок із с. Тернава Перемиської єпархії (тепер у складі Добромильської громади Самбірського р-ну

---

⁵⁸ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 352–354.

⁵⁹ Prochaska A. Op. cit. S. 262.

⁶⁰ МУН. Vol. 4. P. 107–110; Балик Б. Назв. праця. С. 119–121.

⁶¹ НМЛ. Ркк 89 «Метрика илїи спїсанїє рѹкоположеннѹхъ». С. 130.

⁶² Дулишковичъ І. Историческія Черты угро-русскихъ. Унгарь: Печатня Карла Іегера и Альберта Ю. Рейпая, 1875. Т. 2. С. 121; Лучкай М. Історія карпатських русинів. Ужгород: Закарпаття, 2000. Т. 2. С. 294–295.

Львівської обл.)⁶³. Насправді ж причиною появи пізніших хибних думок про волошське походження цього єрарха було його походження з с. Волошиново (тепер входить до Старосамбірської міської громади Самбірського р-ну Львівської обл.)⁶⁴.

Єпископ Йосиф (у миру Яцько) був одним з представників гілки Платковичів шляхетського роду Волошиновських гербу Сас із Перемиської землі. Як встановив дослідник Ігор Смуток, уже в середині 1620-х рр. він був священником чи дияконом у Волошиновій, у 1637—1659 рр. — намісником (деканом), у 1650-х прийняв чернечий постриг під іменням Йосиф, а в 1665 р. обраний ігуменом Топільницького монастиря⁶⁵ (тепер Стрільківська громада Самбірського району Львівської обл.).

Волошиновський прийшов на Мукачівську катедру по смерті тамтешнього унійного єпископа Партенія Петровича, який походив з гілки Петровичів роду Кульчицьких із Перемиської землі Руського воєводства⁶⁶. Як зазначала низка дослідників, кандидатуру Волошиновського у 1667 р. з допомогою єзуїтів підібрав у Галичині Естергомський архієпископ і угорський примас 1666—1686 рр., а водночас ще й державний канцлер Угорського королівства під контролем Габсбургів Дьєрдь Селепчені, прагнучи не допустити незручного для себе унійного кандидата з Київської митрополії⁶⁷. Втім, джерела засвідчують, що вже у 1665 р., як ігумен Топільницького монастиря, Йосиф називався номінантом на

---

⁶³ Лучкай М. Історія карпатських русинів. Т. 2. С. 309; його ж. Історія карпатських русинів. Ужгород : Закарпаття, 2002. Т. 3. С. 129.

⁶⁴ Смуток І. Назв. праця. С. 306.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Про цього єрарха див. нашу студію: Мороз В. «Русь есть кость с кости нашей и тѣло с тѣла нашего»: чи був сербом мукачівський єпископ Партеній Петрович. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. Вип. 1. С. 8—17.

⁶⁷ Баран О. Церква на Закарпатті в роках 1665—1691. Extractum e «Bohoslovia», т. XXXII. Рим : Bohoslovia, 1968. С. 22; Гаджега В. Й. Волошиновський, еп. Мукачівський і І. Малаховський, еп. Перемиський, як еп. Мукачівський. *Записки Чину святого Василя Великого*. Жовква : Накладом редакції «Записок ЧСВВ», 1932. Т. 4. Вип. 1—2. С. 165—166; Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 1. *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 1. Рим: Вид-во ОО Василян, 1967. Т. 22. С. 46—47; Varan A. Metropolia Kioviensis et eparchia Mukačoviensis. *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 1. Рим : Друкарня ОО Василян, 1960. Т. 10. Р. 76.

Мукачівського єпископа⁶⁸. Тобто десь одразу по смерті єпископа Партенія його висунули на спорожнілу катедру. І зробив це, найімовірніше Антоній Винницький. Натомість Селепчені просто підтримав цього православного номінанта як вигідного для себе, бо не представника унійної Київської митрополії, яка добивалася в Римі визнання права розвитку Мукачівської єпархії в своїх рамках. Примас і канцлер в одній особі постарався, щоб Волошиновський отримав у 1667 р. номінацію від трансильванської княгині Софії Ракоці з дому Баторі, яка сама навернулася до католицизму з кальвінізму щойно у 1660 р. 16 липня 1667 р. Йосиф отримав призначення на катедру від імператора, а 13 березня 1669 р. — звільнення від неправильностей і затвердження на катедрі від Апостольської столиці в Римі⁶⁹. У відповідь на цю підтримку Волошиновський мав: 1) з'єднатися з католицькою Церквою; 2) прийняти єпископські свячення від єпископа, якого обере сам Селепчені; 3) визнати над собою юрисдикцію Селепчені як угорського примаса; 4) працювати для поширення унії⁷⁰. І Волошиновський погодився на ці умови.

Боротьбу Волошиновського за Мукачівську катедру в українській історичній науці традиційно і виправдано розглядають у контексті ширшої боротьби за юрисдикцію над Мукачівською єпархією між Київською митрополією, з одного боку, і угорськими примасами — з іншого. Дійсно, Холмський єпископ Яків Суша якраз по смерті єпископа Партенія Петровича обстоював у Римі позицію про приналежність Мукачівської катедри до Київської Церкви, а архієпископ Селепчені через своїх представників — про те, що Мукачівська єпархія не існує як незалежна, а її терени є частиною Егерської латинської єпархії⁷¹. Втім, різні автори у

---

⁶⁸ Смуток І. Назв. праця. С. 306.

⁶⁹ МУН. Vol. 4. P. 335–336; Baran A. *Metropolia Kioviensis et eparchia Mukačoviensis*. P. 77; *ibidem*. *Quaedam ad biographiam J. Vološynovskuj, eppi Mukačoviensis*. *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 2. Вип. 1–2. Рим : Вид-во ОО Василян, 1954. Т. 2. P. 211–213; Баран О. *Op. cit.* С. 23–24; Пекар А. *Нариси історії Церкви Закарпаття*. Т. 1. С. 197.

⁷⁰ Баран О. Назв. праця. С. 22; Пекар А. *Нариси історії Церкви Закарпаття*. Т. 1. С. 47; Baran A. *Quaedam ad biographiam J. Vološynovskuj*. P. 212. Василь Гаджега також писав про ці умови, але більш загально. — Гаджега В. Й. *Волошиновський, еп. Мукачівський і І. Малаховський, еп. Перемиський*. С. 166.

⁷¹ Баран О. Назв. праця. С. 16–21; Baran A. *Quaedam ad biographiam J. Vološynovskuj*. P. 210; Hodinka A. (Ed.). *A Munkácsi görögszertartásu püspökség okmánytára*. Ungvár: Unio könyvnyomdájában, 1911. Köt. 1. P. 208–216.

дослідженнях, присвячених цьому питанню, досі розглядали відповідний процес, не враховуючи описаний нами вище стан складного і множинного розділення Київської митрополії, а тому досі не було відповіді на запитання, з якого табору вийшов цей Мукачівський єпископ і на кого він орієнтувався. Джерела здатні дати цю відповідь. Відповідний момент дуже важливо розглянути і врахувати, щоби розуміти становище Волошиновського і його позицію при вділенні єпископських свячень Інокентію Винницькому.

Волошиновський не став чекати, до кого вкаже їхати по єпископські свячення Селепчені, а сам подбав про святителя — «Львівського єретицького єпископа». Естергомському архиєпископові він повідомив про цей факт тільки тоді, коли уже був прийнятий ним і склав присягу, що стане унійним⁷². Але водночас в історіографії усталилася думка, що єпископські свячення Волошиновський прийняв від Йосифа Шумлянського⁷³. Проте ця теза помилкова. Вона первісно з'явилася як припущення о. Барана на основі слів з листа Селепчені, писаного у Відні 9 грудня 1668 р. у справі Волошиновського: «Cum enim in Polonia ab ep. po Leopoliensi schismatico⁷⁴, imo (ratione processionis spiritus s.) etiam haeretico sit consecratus [...]»⁷⁵. Тобто номінант прийняв свячення від православного єпископа у Львові. Але поступово і автор припущення щодо того, що святителем був Шумлянський⁷⁶, і інші автори⁷⁷ перейшли від думки про його гіпотетичність до подання його як твердження, не маючи для цього належних підстав.

---

⁷² Гаджега В. Й. Волошиновський, еп. Мукачівський і І. Малаховський, еп. Перемиський. С. 167.

⁷³ Баран О. Назв. праця. С. 84; Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 1. С. 197; Baran A. Quaedam ad biographiam J. Vološynovskij. P. 214.

⁷⁴ У підсторінковій примітці до цієї тези о. Баран вказав, що «Fortase agitur adhuc de Athanasio Zeliborskyj (1658—1667), nam eius successores E. Svistelnyckyj et J. Szumlanskyj tunc temporis nondum consecrati erant». Насправді, як вказано вище, Шумлянський вже отримав свячення 10 лютого, а Свистельницький — 10 травня того ж 1668 р.

⁷⁵ Baran A. Quaedam ad biographiam J. Vološynovskij. P. 217.

⁷⁶ Баран О. Назв. праця. С. 25.

⁷⁷ Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви. С. 329; Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 1. С. 197; його ж. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 2. *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 1. Рим: Вид-во ОО Василян, 1997. Т. 50. С. 29.

Насправді до акту свячення Інокентія Винницького джерельна інформація про зв'язок Волошиновського з Шумлянським відсутня. Більше того, у згаданій вже в цій статті «*Метриці...*», в якій зафіксовані 3116 фактів вділення Шумлянським дияконських, священничих та єпископських свячень у період з 12 лютого 1668 р. до 12 травня 1708 р., Волошиновського немає. Натомість маємо прямі джерельні свідчення про його зв'язок з Антонієм Винницьким. Так, у 1660-х рр. представник унійної митрополії Прокопій Хмельовський обвинувачував Винницького і Волошиновського в руйнуванні унійних церков в Галичині⁷⁸. Більше того, навіть склавши католицьке визнання віри, погодившись підпорядковуватися угорському примасу та отримавши у 1669 р. папське підтвердження⁷⁹, цей Мукачівський – (sic!) офіційно унійний – єпископ продовжив підпорядковуватися Винницькому як Київському православному митрополиту. Про це 15 січня 1669 р. прямо й чітко написав кардинал і апостольський нунцій у Відні Юлій Спінула (Спінола): «*Deve V. S. Ill.ma supponere per massima certa, che tanto sia metter oggi noi in dubbio, che detto Vescovo di Moncas unito dependa dal Metropolita, greco scismatico, et heretico, quanto voler apportarlo in un certo modo dall'unione, e giurnamento prestato. Che peroM sebene il Principe Ragozzi premeva nel principio avanti che si fosse prestato detto giurnamento, che restasse il Vescovo sottoposto al Metropolita greco, hoggi resta appagato che riconosca il Primate del Regno, cioeM l'Archivescovo di Strigonia*»⁸⁰. Святителем Волошиновського був не Шумлянський, а інший Львівський єпископ – Свистельницький – креатура Винницького.

Таким чином, Селепчені, який в особі Волошиновського хотів використати протистояння між Київською православною і Київською унійною митрополіями, щоб мати підпорядкованого собі Мукачівського єпископа, ізольованого від Київської унійної митрополії, отримав єпарха з когорти Антонія Винницького. Фактично Винницький через Волошиновського використав намагання угорського примаса і канцлера сепарувати Мукачівську єпархію від унійної Київської митрополії у власній боротьбі з нею. На основі аналізу подій можна ствердити, що Селепчені невдовзі зрозумів це, бо вже 18 липня 1669 р. просив у Римі знайти заміну Волоши-

⁷⁸ Баран О. Назв. праця. С. 22; Петрушевич А. Сводная галицко-русская лѣтопись. С. 133.

⁷⁹ Гаджега В. Й. Волошиновський, єп. Мукачівський і І. Малаховський, єп. Перемишльський. С. 167.

⁸⁰ Baran A. Quaedam ad biographiam J. Vološynovskyj. P. 217–218.

новському⁸¹. Десь наприкінці 1670 р. — на початку 1671 р. княгиня Ракоці відібрала у Йосифа монастирські маєтки, які були тоді базовими для забезпечення діяльності мукачівських єпископів, і прогнала його з Мукачева⁸².

Та вимушено — внаслідок прямого тиску підконтрольної Австрії угорської політичної й латинської церковної влади — покинувши Мукачівський монастир, Йосиф Волошиновський не відмовився від управління єпархією. Навпаки, його як раніше, так і надалі приймало і підтримувало місцеве єпархіяльне духовенство й чернецтво⁸³. Деякий час він перебував у Малоберезнянському монастирі на Закарпатті, а потім повернувся в Перемиську єпархію, мешкав у власному спадковому маєтку й періодично приїжджав до Мукачівської єпархії, щоби виконувати свої єпископські обов'язки⁸⁴. Останній відомий наразі документ сповнення ним юрисдикції щодо Закарпаття датований 1675 р., але що цікаво: дослідник архівів о. Лучкай у першій половині XIX ст. писав, що Волошиновський був Мукачівським єпископом до 1680 р.⁸⁵

Загалом показово, що якщо у Мукачівській єпархії Волошиновський діяв як унійний: опонував православному єпископу Йоанникію Зейканю — антиєпископу ще покійного Партенія Петровича, наставленому Ракоці⁸⁶, спільно з єзуїтами намагався повернути до унійної Церкви о. Михайла Андреллу-Оросвігівського тощо, то по вигнанні з Мукачева вже виступав як православний⁸⁷. Ця варіативність безпосередньо пов'язана, з одного боку, з його намаганням закріпитися в Мукачеві, а з другого — з його належністю до табору Винницького.

---

⁸¹ Баран О. Назв. праця. С. 25; Baran A. *Metropolia Kioviensis et eparchia Mucaşoviensis*. Р. 78.

⁸² *Ibidem*; Гаджега В. Й. Волошиновський, єп. Мукачівський і І. Малаховський, єп. Перемиський. С. 166; Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 1. С. 197.

⁸³ Гаджега В. Й. Волошиновський, єп. Мукачівський і І. Малаховський, єп. Перемиський. С. 166.

⁸⁴ Баран О. Назв. праця. С. 26; Дулишкович І. Назв. праця. С. 123—127; Hodinka A. *Op. cit.* Р. 146—149.

⁸⁵ Лучкай М. Історія карпатських русинів. Т. 3. С. 131.

⁸⁶ Гаджега В. Й. Волошиновський, єп. Мукачівський і І. Малаховський, єп. Перемиський, як єп. Мукачівський. С. 162.

⁸⁷ Дулишкович І. Назв. праця. С. 123; Микитась В. Давня література Закарпаття. Нариси літератури Закарпаття доби феодалізму. Львів: Вид-во Львівського університету, 1968. С. 154—155; Пронин В. *История Православной Церкви на Закарпатье*. Ужгород: Філокаліа, 2009. С. 230, 243—244.

Важливо також відзначити, що по вигнанні Волошиновського з Мукачева Софія Ракоці, зробивши певні висновки щодо політики Селепчені, у 1671 р. звернулася по призначення Мукачівського єпископа вже безпосередньо до Київського митрополита Гавриїла Коленди, і той спрямував до Мукачева Перемиського унійного єпископа Івана Малаховського⁸⁸, тобто безпосереднього опонента Антонія Винницького. Малаховський був введений у єпископську резиденцію в Мукачівському монастирі, але потім його, як кандидата Ракоці, не прийняв імператор, а також проти нього виступив сам Селепчені, адже призначення цього єрарха означало подальший розвиток Мукачівської єпархії в складі Київської митрополії⁸⁹. Але й надалі, у 1670–1680-х рр., Малаховський урядував значною частиною Мукачівської єпархії, в тому числі через свого генерального вікарія Порфирія Кульчицького – родича покійного єпископа Партенія Петровича і чергового кандидата на Мукачівську єпископську катедру⁹⁰.

Загалом участь Йосифа Волошиновського в єпископських свяченнях Інокентія Винницького стала його останнім публічним церковним актом. Можна ствердити, що їй посприяла як належність цього Мукачівського єпископа до табору Винницьких, так і його безпосередня неучасть у їх попередньому протистоянні з табором Шумлянського: ніде в колективних скаргах Винницького, Гошовського та Свистельницького Волошиновський не фігурує. Доводиться думати, що так було передусім через зайнятість цього літнього єрарха справами Мукачівської єпархії в сам розпал боротьби за Львівську єпархію. Привертає увагу й те, що, підтримавши Інокентія Винницького, Волошиновський виступив проти Малаховського наче у продовження подій дев'ятирічної давнини, коли саме Перемиський унійний єпископ замінив його по вигнанні з Мукачева.

Загалом усталилася думка, що Мукачівський єпископ Йосиф Волошиновський невдовзі після галицьких свячень Інокентія Винницького помер⁹¹. Насправді ж він прожив ще кілька років. Останні відомі згадки про цього єрарха як столітнього старця, який мешкав у с. Волошинова, відносять до 1684–1685 рр.⁹² Як і слід було очікувати у

⁸⁸ Гаджега В. Й. Волошиновський, еп. Мукачівський і І. Малаховський, еп. Перемиський. С. 167–168.

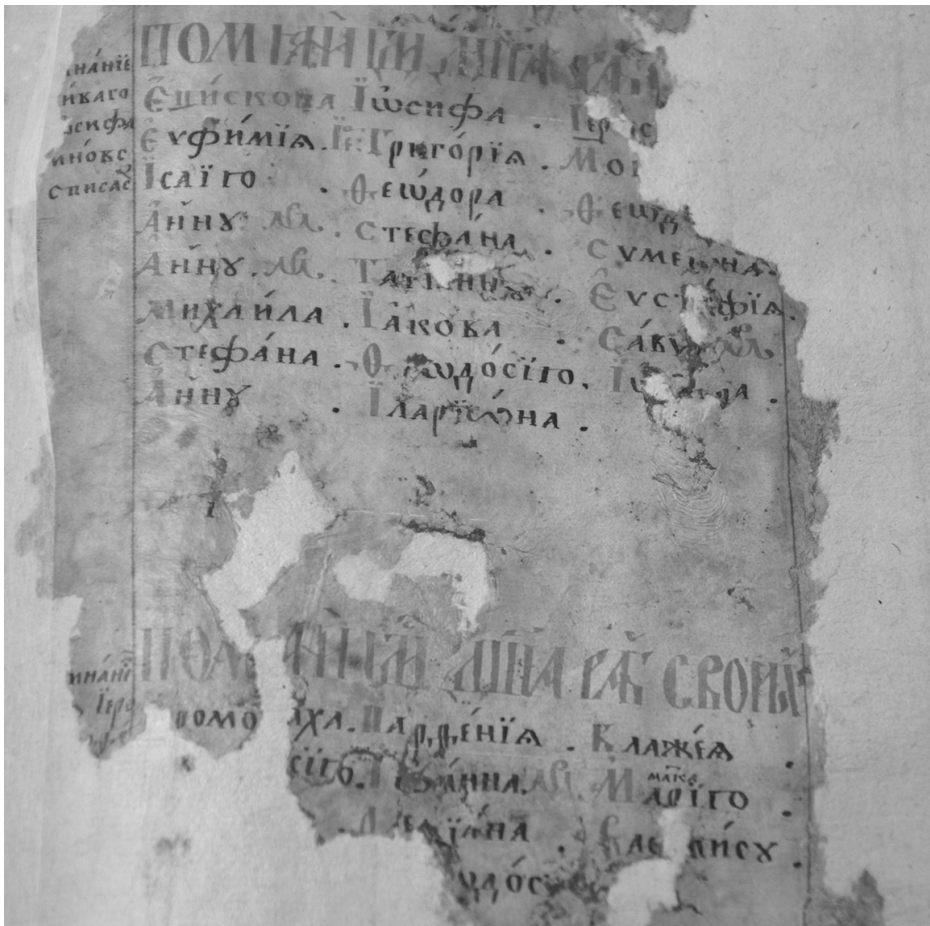
⁸⁹ Баран О. Назв. праця. С. 27–28; Гаджега В. Й. Волошиновський, еп. Мукачівський і І. Малаховський, еп. Перемиський. С. 168; Пронин В. Назв. праця. С. 231–233; Baran A. *Metropolis Kioviensis et eparchia Mukacoviensis*. Р. 78–81.

⁹⁰ Мороз В. Назв. праця. С. 12.

⁹¹ Баран О. Назв. праця. С. 26.

⁹² Смуток І. Назв. праця. С. 306.

випадку члена табору Винницьких, поминальний запис єпископа Волошиновського та його родини міститься в пом'янику Лаврівського монастиря Св. Онуфрія – обителі, яка слугувала родинною усипальницею Винницьких і в доунійний, і в унійний періоди. Відповідна сторінка обрізана під час невдалої реставрації та додатково ушкоджена, але запис цілковито піддається реконструкції: «[Сіє поми]наніє [милост]іваго [І]всифа [Волош]иновс[кого] списася. Помяні Г^еди Діша Р^бо^в [своих] Єпископа Івсифа [...]»⁹³ (див. іл. 4).

Іл. 4

⁹³ Пом'яник Лаврівського василіянського монастиря Святого Онуфрія, 1661–1896 рр. Львівська центральна провінційна бібліотека Отців Василіян. Арк. 39.

Варлаам Шептицький

Помічник Йосифа Шумлянського і Йосифа Волошиновського при вділенні єпископських свячень Інокентію Винницькому в галицькому кафедральному соборі Унівський архимандрит Варлаам (у хрещенні Василь) Шептицький на час події ще не був єпископом, але теж є важливою фігурою для розуміння спільнотних вимірів цієї історії. Він народився 3 лютого 1647 р. у селі Воцанці Перемиської землі Руського воєводства (тепер у Рудківській міській громаді Самбірського району Львівської області)⁹⁴. Варлаам був близьким родичем нового Перемиського єпископа: двоюрідним братом Антонія Винницького і його рідного брата Стефана – батька Інокентія⁹⁵. У конфлікті Винницького і Свистельницького з Шумлянським Шептицькі були на боці перших двох⁹⁶.

Свій чернечий шлях Варлаам Шептицький розпочав 1664 р. у монастирі в Скиті Манявському, але вже незабаром перейшов до Унівського монастиря, де 26 лютого 1668 р. був обраний ігуменом⁹⁷. Грамоту із затвердженням на Унівську архимандрію 19 вересня того ж року отримав від короля Яна II Казимира, а 20 лютого 1672 р. повторно – від короля Міхала Корибути Вишневецького⁹⁸. Що цікаво: вказаним документом з 1672 р. передбачалося також знищення попередньої грамоти про надання Унівської архимандрії Антонію Винницькому⁹⁹. Але вже згодом Шептицький змушений був відстоювати своє право перед бажанням Шумлянського контролювати її. Зрештою, 18 січня 1677 р. архимандрит уклав угоду із Львівським єпископом про те, що останній не

---

⁹⁴ Скочиляс І. Унівський архимандрит і Львівський єпископ Варлаам Шептицький (1643–1715). *Генеалогічні записки*. Львів : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2014. Вип. 12. С. 27; його ж. Bazyli (w zakonie Barlaam) Szeptycki. *Polski słownik biograficzny*. Т. XLVIII/2. Zeszyt 197 (Szemiot Stanisław – Szklarski Alfred). Warszawa; Kraków : Narodowy program rozwoju humanistyki, 2012. S. 230–232.

⁹⁵ Балик Б. Назв. праця. С. 22, 77.

⁹⁶ Andrusiak M. Op. cit. S. 40.

Між іншим, в друкарні Унівського монастиря, відкритій Варлаамом Шептицьким, у 1678 р. вийшов збірник акафістів та молитов з посвятою Антонію Винницькому у передмові. – Skoczylas I. Bazyli (w zakonie Barlaam). S. 230.

⁹⁷ Скочиляс І. Унівський архимандрит і Львівський єпископ Варлаам Шептицький. С. 28; *ibidem*. Bazyli (w zakonie Barlaam). S. 230.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 321–323.

втручатиметься в справи архимандрії¹⁰⁰. Це, як виявилось, було тимчасове погодження, бо вже 27 січня 1682 р. Шумлянського викликали на королівський суд за скаргою Шептицького¹⁰¹.

З іншого боку, вже приступивши до унії таємно і ведучи мову про оголошення цього публічно, Шумлянський на хвилі планів осягнення статусу митрополита ще в березні 1681 р. просив не тільки про права своєї єпархії та надання Інокентію Винницькому всієї Перемиської єпархії, а й про надання Варлаамові Шептицькому статусу єпископа-коад'ютора в Холмській єпархії¹⁰². Загалом на прикладі складних взаємин Шептицького і Шумлянського бачимо, що не тільки двоє святителів Інокентія Винницького, а й їхній помічник не були стовідсотковими однодумцями. Між ними часом виникали суперечки, але було й щось більше, що єднало їх, як членів певної спільноти і змушувало «назовні» виступати спільно, підтримуючи один одного.

Так само співдіяв зі своїм двоюрідним дядьком Шептицьким молодий Перемиський єпископ-номінант. Інокентій прийняв чернечий постриг у грудні 1679 р. в Унівському монастирі, який обрав, вочевидь, через «споріднення з Варлаамом, а також через подібні релігійні переконання»¹⁰³. Та вже на Люблінському з'їзді унійних і православних єпископів 24 січня 1680 р., про який ще буде мова, Винницький і Шептицький посперечалися за те, яке кожен з них мав би зайняти місце серед учасників з огляду на свій сан¹⁰⁴. Попри ці перипетії, Шептицький 27 березня 1681 р., тобто наступного дня після Шумлянського і Винницького, разом з Овруцьким архимандритом Сильвестром Тваровським склав католицьке визнання віри на руки Львівського єпископа¹⁰⁵. Варлаам Шептицький і надалі був близьким до Йосифа Шумлянського, став його єпископом-коад'ютором, похоронив його у 1708 р. і став наступником на єпископській кафедрі, яку займав до смерті 5 квітня 1715 р.¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ Там само. С. 338–341.

¹⁰¹ Там само. С. 354.

¹⁰² Andrusiak M. *Op. cit.* S. 75, 88.

¹⁰³ Балик Б. Назв. праця. С. 77.

¹⁰⁴ Там само. С. 81.

¹⁰⁵ МУН. Vol. 4. Р. 108, 109; Балик Б. *Op. cit.* С. 120.

¹⁰⁶ Скочиляс І. Унівський архимандрит і Львівський єпископ Варлаам Шептицький. С. 28.

ПРОЦЕС

У світлі викладеного матеріалу бачимо, що єпископські свячення Інокентія Винницького в Галичі відбулися в надзвичайно складний період історії української Церкви, коли вона проходила через болісне розділення і намагання відновити свою єдність. Упродовж понад вісімдесяти років після Берестейського собору недовіра і навіть ворожість між тією частиною історичної Київської митрополії, яка унію прийняла, і тією, яка її відкинула, тільки наростала, адже обидві вони вибудували паралельні конкурентні структури. Десятиліттями обидва табори взаємно поборювали один одного, причому до цього активно ангажувалися політичні, навіть військові, сили, у тому числі закордонні, зокрема московські. В цих умовах будь-які спроби діалогу наражалися на недовіру.

У 1677 р. Шумлянський, як вказано вище, склав католицьке визнання віри, але зробив це таємно, покликаючись на неготовність більшості спільноти своєї єпархії публічно прийняти унію. Надалі він багаторазово відтермінував оголошення про приєднання до унійної Церкви, причому слід визнати, що підстави для цього існували не тільки внутрішні, а й зовнішні. Річ Посполита сподівалася на допомогу Московського царства в боротьбі з турками і, наприклад, в угоді з Москвою від 13 серпня 1678 р. зобов'язалася залишати православну Церкву в незмінному стані: про жодні публічні переходи тут не могло бути мови – світська влада сама їх гальмувала, хоч рада була їх пришвидшити в мирні часи¹⁰⁷.

Однозначно, що світська влада Речі Посполитої прагнула усунути вплив закордонних релігійних і політичних центрів на православну Церкву, тому й у складних для себе обставинах періодично посилала православним єрархам розмаїті непрямі й непублічні сигнали, спонукаючи їх приєднатися до унійної Церкви непублічно. Зрозуміло, що сформовані і завдяки попередньому протистоянню унійній ідеї згуртовані православні Львівська, Перемиська, а зі значними поправками на особливості політичних реалій належності до Трансильванського князівства та монархії Габсбургів також

---

¹⁰⁷ Балик І. Назв. праця. С. v, 53, 54-55, 57; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 150.

Мукачівська¹⁰⁸ єпархіяльні спільноти у цьому діалозі й пошуках способу єдності прагнули уникнути свого розчинення. Цей момент ще у червні 1674 р. виокремив і засвідчив апостольському нунцію у Варшаві Ян III Собеський, а нунцій 13-го числа того ж місяця передав до Риму: «На підставі своїх численних переговорів (“trattati”) з їхніми єпископами Собеський прийшов до висновку, що вони не є завзяті (“ostinati”) у своїх догмах, але не хочуть бути позбавлені своїх єпископств і дібр, якими володіють. На думку короля, в тому саме полягає головна перешкода для їхнього об’єднання, що на всіх руських єпархіях одночасно сидять по два єпископи: один уніят, а другий православний, і жодний з них не хоче поступитися для другого»¹⁰⁹. Вже тоді українські єпископи у відповідь на схилення їх королем до унії схиляли його підтримати проєкт «руського патріархату» в єдності з Римом¹¹⁰.

Тобто в силу історичних обставин неунійні єрархи все більше виявляли готовність до єднання, а водночас їх єпархіяльні спільноти послідовно відстоювали своє право інтегруватися в унійну Церкву як цілісні й структуровані утворення на чолі з власними лідерами, яких вони ж обирають, а не як група осіб чи окремі особи, які просто входять до іншої спільноти. Одним з виразів бажання представників табору «нової унії» зберегти свою суб’єктність стала ініціатива Йосифа Шумлянського про відновлення окремої Галицької митрополії. На нашу думку, цей проєкт визрів у думці єрарха та його однодумців на основі їхнього ж задуму, що Львівський єпископ має очолити ту частину Київської митрополії, яка перебувала в межах Речі Посполитої.

---

¹⁰⁸ Передусім мова тут про поділ теренів Мукачівської єпархії між ворогуючими Габсбурзькою монархією і Трансильванським князівством, що привело до її розколу на Мукачівську унійну і Марамороську неунійну єпархію; а також про намагання Габсбургів і трансильванських князів Ракоці контролювати Мукачівську єпархію, ізолювавши її від Київської митрополії. Агентами цієї ізоляції були й угорські примаси, які водночас займали світські державні посади і також прагнули контролювати Мукачівську єпархію, не зупиняючись навіть на запереченні факту самого її існування.

¹⁰⁹ Litterae Nuntiorum Apostolicorum historiam Ucrainae illustrantes (1550–1850) / ed. A. Welyukj. *Записки Чину святого Василя Великого*. Серія 2. Секція 3: Рим: Вид-во ОО Василян, 1968. Т. 12. Р. 306–307.

¹¹⁰ Балик Б. Назв. праця. С. 56; Winnicki I. Op. cit. S. 12.

Раціональним є припущення о. Балика, що «унійним актом віроісповідання [1677 р. Шумлянський] задумував прихильно настроїти собі католицького короля Собеського та уторувати собі шлях до пізніших, як це показалося у 1681 р., виразно поставлених домагань відносно митрополичної гідности»¹¹¹. Про інтенції Львівського єпарха осягнути творення Галицької митрополії свідчать його вимоги вже під час таємного прийняття унії: серед них звучало непідпорядкування Київському унійному митрополитові¹¹². Це можна було оформити якраз через окремішність в рамках іншої – Галицької – митрополії. Відповідний проєкт у Шумлянського та його однодумців визрівав поступово, і на його оформлення визначальним чином впливав комплекс факторів.

Мова про те, що, будучи змушеним визнати митрополичі права Антонія Винницького як православний, Йосиф Шумлянський тому, вочевидь, і склав католицьке визнання віри саме в 1677 р., щоб уникнути цієї залежності¹¹³. Тобто, програвши боротьбу за посаду адміністратора Київської митрополії, він постав перед викликом вибудувати альтернативний проєкт заради збереження та інституційного оформлення автономії своєї спільноти. Шукаючи відповіді на цей виклик, Львівський єпископ на чолі свого табору попрямував до унійної Церкви. Але подальші події ще більше ускладнили рух, бо Антоній помер, а вже непублічно унійний Йосиф успадкував його православну посаду. Сама оновлена перспектива успіху в змаганні за гідність Київського митрополита настільки вабила Шумлянського, що конфузила його. Надії втілити цю мрію в реальність спонукали єрарха до багатьох нелінійних кроків, які дослідникам видавалися свідченнями його особливої схильності до інтриг. Насправді ж єпископ перебував у надзвичайно складній ситуації: тимчасово не мав певності щодо того, який шлях забезпечить його спільноті успішний розвиток, а тому й діяв різновекторно: аж до одночасних контактів з Варшавою й Москвою, які змістовно часто мали б виключати одні одних. Так владика змушений був чинити доти, поки не зрозумів для себе безальтернативність майбутнього Львівської єпархії в унійній Церкві.

---

¹¹¹ Балик Б. Назв. праця. С. 60.

¹¹² Andrusiak M. Op. cit. S. 75.

¹¹³ Балик Б. Назв. праця. С. 51, 57, 60, 90.

Отож, ставши по смерті Антонія Винницького адміністратором Київської православної митрополії в Речі Посполитій, Йосиф Шумлянський все ж не знав про плани короля й католицької сторони щодо того, що наступних православних митрополитів не призначатимуть¹¹⁴. Універсалом від 9 жовтня 1679 р.¹¹⁵ король скликав до Любліна на 24(14) січня 1680 р. з'їзд унійних і неунійних, але готових приєднатися до унійної Церкви єрархів, метою якого мав бути пошук примирення. Борис Балик вважає вірогідним, що Львівський єпископ «думав здійснити на з'їзді свій замір стати Львівсько-Галицьким митрополитом і провести вибір на свою особу», а унійні єрархи сподівалися, що завдяки досягненню згоди між обома таборами можна буде досягти встановлення спільного для них Київського патріархату в єдності з Апостольською столицею в Римі¹¹⁶. З цією думкою погоджуємося, але з одним застереженням. Воно полягає в тому, що з огляду на незнання Шумлянським королівських планів щодо долі частини Київської неунійної митрополії і його ж старання, як її адміністратора, отримати маєтності цієї митрополії¹¹⁷ незрозуміло, чи станом на кінець 1679 — початок 1680 рр. Львівський єпископ думав ще про титул «Київського», а чи вже «Львівсько-Галицького» митрополита.

Люблінський з'їзд мав також полагодити справу єпископських свячень Інокентія Винницького, але подія не вдалася, бо король, боячись роздражнити здійсненням унійної ініціативи Московське царство, не послав до Любліна своїх делегатів-комісарів, які мали очолити перемовини. Також Собеський попередив Жоховського й Шумлянського про опір православних, на прохання Львівського єпископа переніс подію

---

¹¹⁴ Там само. С. 82.

¹¹⁵ Величко С. Літопис / упорядн. : Г. Боряк, Т. Таїрова-Яковлева. Київ : Кліо, 2020. С. 539—540. Повідомлення нунція з Варшави в Рим щодо майбутнього скликання цього з'їзду і супутніх справ датоване днем 27 вересня 1679 р. — МУН. Vol. 4. Р. 85—87.

¹¹⁶ Балик Б. Назв. праця. С. 78—79, 80.

¹¹⁷ Żochowski K. Colloquium lubelskie Między zgodną y niezgodną Bracią Narodu Ruskiego Vigore, Constitucyey Warszawskiej na dzień 24. Stycznia anno 1680. złożone. Lwow : W drukarni Collegium Societatis Jesu, 1680. S. 17—18; Andrusiak M. Op. cit. S. 86, 88. Для ясності слід акцентувати, що тодішні зусилля Шумлянського щодо закріплення за собою маєтностей Київської православної митрополії у викладеному контексті свідчать вже не обов'язково на користь статусу «*Київський*», а тільки про його прагнення користуватися цими добрими.

на 24 червня, а відтак взагалі відмовився від цієї ідеї¹¹⁸. Тож очевидно, що яку б м'яко проунійну позицію тоді не займали Шумлянський, Винницький та Шептицький, вони розуміли масштаби підозр православних щодо намірів унії і настрої шляхти й духовенства у своїх єпархіях — не одні там готові були прямо шукати підтримку проти своїх єпископів у Москві¹¹⁹.

Як бачимо, в останній чверті XVII ст. українська Церква вкотре відчувала на собі тяжкі наслідки юрисдикційного поділу Русі з Руссю, радикальний дух якого її ж єрархи та інші чільні діячі до того закладали й поширювали, звертаючись не раз до зовнішніх чинників для боротьби з внутрішніми опонентами, причому часто в дійсності не за віру, а за посади й маєтності. Очікувано, що коли Люблінський з'їзд для Шумлянського та його однодумців мав стати етапом на шляху до власної митрополії, унійні учасники, не маючи довіри до цих представників «нової унії», одразу по неуспішній події написали до короля лист з проханням не дозволити обрання нового неунійного митрополита в Речі Посполитій, а також не допустити свячення Інокентія Винницького як неунійного Перемиського єпископа¹²⁰. І от у цьому світлі постає наочно символізм події та місця наступного вділення єпископських свячень Інокентію Винницькому. Дійсно ж бо, самим цим фактом табір «нової унії» продемонстрував свою суб'єктність і згуртованість, а здійсненням цього в галицькому катедральному соборі — акцентував на ідеї власної митрополії з її хай і латентною, проте тяглістю до давніх княжих часів.

Від висвячення Інокентія Винницького Йосифа Шумлянського особисто віраджував унійний митрополит Кипріян Жоховський. У відповідь, вже вділивши свячення, Львівський єпископ та

---

¹¹⁸ Там само. С. 78–79, 80; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 81–82, 83, 84, 87. Помиляються ті дослідники, які пишуть, що Люблінський з'їзд не вдався через неприбуття православних. — про це див.: Балик Б. Назв. праця. С. 81; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 79–80; Winnicki I. *Op. cit.* S. 13.

¹¹⁹ Ці настрої й саму опозицію Люблінському з'їзду демонструють, наприклад, інструкції послів духовенства до короля від 9 лютого 1680 р., переказані Самійлом Величком у своєму літописі. — Величко С. Назв. праця. С. 543. Зрештою, й сам киево-печерський архимандрит Інокентій Гізель 10 грудня (30 листопада ст. ст.) 1679 р. написав лист московському царю Федору III, щоби той втрутився; і цар зробив це через своїх послів, котрі доклали зусиль до неуспіху Люблінського з'їзду. — АЮЗР. Ч. 1. Т. 10. С. 742; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 78.

¹²⁰ Żochowski K. *Op. cit.* S. 17–18; Andrusiak M. *Op. cit.* S. 84.

адміністратор Київської православної митрополії писав, що зробив це, щоб не було галасу й протестів на сеймиках, а також, що обоє вони з Винницьким: «*nos ambo una sumus – co ja to i on, a na sejmie z Malachowskim pogodzimy Ich Mściów*»¹²¹. Як вважав Прохаска, листи Шумлянського Жоховському за 20 і 29 вересня 1680 р. про майбутнє досягнення згоди з єпископом Малаховським засвідчують, що «*unja była już dziełem przez głowy dyzunitów, przez władyków przemyskiego i lwowskiego, postanowionem na wielie lat przedtem, zanim objęła ich diecezje, a w parę lat później i metropolję kijowska*»¹²². А проте у світлі сказаного у нашому дослідженні ці й деякі інші подібні резюме виглядають невиправданими спрощеннями. Бо насправді «*дизуніти*» не тільки добре знали про те, що відбувається начебто «*przez głowy*» їхні. Насправді вони не тільки спостерігали за цим, але зуміли увійти до унійної Церкви не як безформна кількість осіб, а як спільнота, що прийняла своє рішення самостійно, на чолі з власним керівництвом, яке її представляє, і з гарантіями збереження своїх *спільнотних* прав.

ПІДСУМКИ

У викладеному матеріалі і криється відповідь на запитання про те, як могли разом офіційно ще неунійний Львівський та офіційно вже унійний Мукачівський єпископи, зібравшись у галицькому соборі, вділити єпископські свячення номінантові на Перемиську катедру – рідному племіннику найжорсткішого опонента одного з названих святителів (Шумлянського) і найдоброзичливішого патрона другого з них (Волошиновського) упродовж багатьох років. Адже цілковито зрозуміло, що ті з учасників процесу, котрі тоді були поза унійною Церквою, перебували в цьому стані в силу значно масштабніших причин, аніж відсутність власної волі.

Можна з певністю ствердити, що пошук компромісу в умовах браку довіри став найбільшим викликом для унійних і неунійних, але згодних на унію-союз сторін. Ще потребує подальшої наукової рефлексії факт подвійності цієї унії: 1) Русь нарешті єдналася з Руссю; 2) Русь із табору «*нової унії*» відновлювала єдність з Апостольською столицею в Римі.

---

¹²¹ АЮЗР. Ч. 1. Т. 4. С. 37. Див. також: Prochaska A. Op. cit. S. 262–263. Петрушевич А. Сводная галицко-русская лѣтопись. С. 587; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 150, 154, 155.

¹²² Prochaska A. Op. cit. S. 266.

Надалі для розуміння вимірів процесу шукань порозуміння «нової унії» і «старої унії» показово, що католики прийняли дійсність свячень молодого Перемиського єпископа, а от проєкт Галицької митрополії відклали, як вкотре через несприятливі геополітичні обставини з порядку денного змушені були зняти ідею патріархату¹²³. Таким чином, церковний розвиток Київської митрополії не вперше і не востаннє в історії потрапив у залежність від великої політики.

Зрозуміло, що без унійного Київського патріархату унійна Галицька митрополія не могла бути створена. Очевидно, що природу й зміст цього виклику усвідомлювали далеко не всі учасники та сучасники аналізованих подій останньої чверті XVII ст., хоч є підстави вважати, що Шумлянський їх таки усвідомлював. Зрештою, і в наступні століття над складністю процесу поступового приєднання Львівської та Перемиської єпархій до унійної Церкви замислювалися далеко не всі дослідники. До прикладу, поширеним згодом стало спрощене й упереджене тлумачення, що ті чи інші єпископи давали згоду на унію через свої особисті чи родинні корисливі інтереси. Приміром, уже в літописі Самійла Величка читаємо, що «Ивсифъ Шумлянскій, владика лвовскій, крѣпкій предъ тимъ вборонца православія стого, вбѣтницами ласки королевской, чрезъ пословъ вних декларованными, увѣденный и побѣжденный, зблудивши вт пути православія своего, и не такой блаженство вѣчное, яко в ласку королевскую и в примножене себѣ добръ дочасныхъ дбаючи, склонился до унѣи з инними владиками рускими [...]»¹²⁴. Втім, уже на сусідній сторінці літописець визнає, що «втцѣ Шумлянскій з прочіими новими унѣяти, подлугъ пунктовъ своїхъ чи вдержал ласку королевскую чили нѣтъ, в томъ неѣзвѣстно, а же принялъ унѣю то естъ власная правда [...]». Натомість Володимир Антонович у 1875 р. вже цілком категорично та зі специфічною суб'єктивістською риторикою російської православної й імперської історіографії писав:

«Не можемъ опредѣлить съ точностью когда правительство начало переговоры съ православными епископами? но ясно, что попытка эта состояла въ связи съ постановленіемъ сейма; уже въ слѣдующемъ 1677 году она принесла нѣкоторые плоды; среди гіерарховъ православныхъ нашлись лица, готовыя въ виду улучшения своего личного положенія и приобретения власти повторить продѣлку Потая и Терлецкаго.

---

¹²³ Балик Б. Назв. праця. С. 57.

¹²⁴ Величко С. Назв. праця. С. 551.

Главнымъ руководителемъ новой комбинаціи является Львовскій православный епископъ — Іосифъ Шумлянскій, около него группируется небольшой кружокъ духовныхъ и свѣтскихъ лицъ, готовыхъ раздѣлится съ нимъ и отступничество и вознагражденіе; по сохранившимся документамъ мы можемъ указать не только личный составъ кружка, но и тѣ награды, которыхъ добивались его члены за согласіе принять унію»¹²⁵.

Аналогічно Іван Франко у рецензії на розвідку о. Ізидора Шараневича про Йосифа Шумлянського у 1898 р. однозначно охарактеризував єпископа як запродавця, який працював проти рідного народу, заради польських державних інтересів планово руйнував Україну і православ'я, впродовж 32 років тільки прикидаючись православним. Франко підсумував: «Ми не вагаючи ся назвемо його польським Валленродом на руськім єпископськім престолі...»¹²⁶.

Ці, а також багато подібних тверджень різних авторів з тенденційним тлумаченням дій історичних осіб як наслідків їх морального зіпсуття, представлення єрархів як нечисленних «зрадників» не витримують критики, бо з джерел добре видно, що навіть коли той же Шумлянський вів мову про якісь свої привілеї, насправді йшлося про широкі виміри привілеїв його спільноти, лідером якої він був¹²⁷.

---

¹²⁵ АЮЗР. Київъ : Въ университетской типографіи, 1871. Ч. 1. Т. 4. С. 16.

¹²⁶ Франко І. [Рец. на:] Іосифъ Шумлянскій, рускій епископъ Львовскій отъ г. 1667 до г. 1708. Биографическій очеркъ съ портретомъ. (Відбитка Времянника Ставропигійскаго Института на р. 1897) Львовъ : Въ типографіи Ставропигійскаго Института, 1898. С. 33, 37. Слід відзначити, що Франко у своїх характеристиках Шумлянського не зупиняється перед явними маніпуляціями. Наприклад, пише: «Ставши єпископом, він зараз же (1677 р.) обертаєть ся до папського нунція, заявляючи, що готов прийняти унію...» (Там само. С. 33). Насправді ж єпископом Шумлянський став у 1668 р., і дев'ятирічний період — чверть його єпископського служіння — охарактеризувати виразом «зараз же» ніяк не можна; та й сам Франко в іншому місці рецензії вказує, що перше складання католицького визнання віри єпископ склав «десять літ по своїм виборі» (Там само. С. 37). Загалом Франко у своїх оцінках був залежним від упереджених оцінок Антоновича, хоч і відкидав звинувачення останнього в тому, що єрарх керувався тільки корисливими мотивами (Там само. С. 34, 39, 42). Відтак навіть типові для часу й жанру вирази з заповіту єпископа цей автор намагався витлумачити як нібито «порушить ся щось мов голос сумління в його душі» (Там само. С. 35). Всі ці старання виглядають як літературна психологізація.

¹²⁷ АЮЗР. Ч. 1. Т. 4. С. 39, 43–46, 47; Величко С. Назв. праця. С. 543; Andrusiak M. Op. cit. S. 75.

На основі проведеного аналізу зрозуміло, що набагато більше правоти, ніж цитовані обвинувачі Львівського єпископа, мав, наприклад, Микола Андрусак, обстоюючи думку, що, ставши на чолі єпархії, єрарх підкреслював, що хоче її боронити, перебував в оточенні, яке не можна «підозрювати в схильності до унії», і рахувався з його поглядами¹²⁸. Але і вся єпархіяльна спільнота, і її очільник рахувалися також із загальними обставинами як церковного, так світського життя. Насправді з ними рахувалися всі, а православні в Московському царстві навіть більш безпосередньо, ніж у Речі Посполитій, і тому Київська православна митрополія на чолі з Гедеоном Святополк-Четвертинським вже у 1685 р. була волюнтаристськи поглинута Московським патріархатом.

Фактично погоджуючись на втілення унійної ідеї, Львівський єпископ Йосиф Шумлянський домагався зрівняння не лиш цієї «нової» унії, а всієї унійної Церкви з Церквою латинською, римо-католицькою. Можемо ствердити, що Київський митрополит Кипріян Жоховський розумів той специфічний стан, коли Шумлянський — лідер «нової унії» — говорить до Риму й світської влади там і таким чином, де він — лідер «старої унії» — говорити не може. Адже дійсно, маємо не просто факт перемовин обох єрархів, а їх спільні документи: «*modi concordiae ecclesiarum*» — «засоби до примирення церков»¹²⁹. Все це підштовхує до висновку, що Жоховський та Шумлянський, перебуваючи в надзвичайно складних обставинах, розуміли це і наполегливо, як представники поділеної Київської митрополії, водночас в душі і методами свого часу шукали шлях відновити її єдність. Вони хоч з труднощами, але таки зуміли досягнути мети, яка їх об'єднала.

Водночас маємо враховувати, що Шумлянський і Жоховський з їхніми однодумцями розуміли в діях один одного далеко не все, бо обидві сторони намагалися співдіяти зі світською владою часто таємно одна від одної, а Львівський єпископ, борючись з опонентами, передусім з православного табору, нерідко використовував доволі жорсткі методи. З іншого боку, до нього також застосовували ці методи, і це слід пам'ятати. Але як би не було, саме така діяльність єрарха мала найбільше впадати у вічі його православним та унійним сучасникам, які побоювалися підступу Шумлянського. До прикладу, якщо настійливі домагання Антонія

---

¹²⁸ Andrusiak M. Op. cit. S. 64.

¹²⁹ АЮЗР. Ч. 1. Т. 4. С. 41–42; Величко С. Назв. праця. С. 551–553.

Винницького щодо висвячення свого небожа Інокентія і призначення його своїм наступником було зрозумілим іншим — «успадкування» катедр було поширеною практикою XVI—XVIII ст., то такі ж настійливі домагання на користь Інокентія Винницького з боку Йосифа Шумлянського — опонента Винницьких — здатні були викликати й викликали значні підозри. На додачу Інокентій Винницький, з яким Кипріян Жоховський спілкувався, схилиючи до унії, прямо відмовив митрополитові на пропозицію отримати єпископські свячення від нього; також проти номінанта виступали нунцій і Конгрегація поширення віри¹³⁰. Але тут велику роль зіграли довіра до Шумлянського короля Яна III і тогочасний збіг державного інтересу з потребою відновити церковну єдність.

20 вересня 1680 р. Шумлянський, перебуваючи в королівській резиденції в Яворові, пояснив Яну III Собеському, чому буде ліпше, якщо Винницькому єпископські свячення вділить він, а не Жоховський. І правитель не просто погодився, а особисто надав роз'яснення Київському унійному митрополитові¹³¹. Фактично король виступив гарантом прогресу там, де між владиками і Апостольською столицею виявлялася недовіра, хоча треба розуміти й те, що саме король в силу того ж державного інтересу з огляду на побоювання московської реакції гальмував відкрите проголошення цієї «нової унії». Зрештою, Кам'янець-Подільська православна митрополія в безпосередньому підпорядкуванні Константинополю, утворена у серпні 1681 р. Константинопольським патріархом 1679—1682 рр. Яковом¹³², була нічим іншим, як виходом частини Львівської (Львівсько-Галицько-Кам'янецької) єпархії з-під юрисдикції Йосифа Шумлянського. Вочевидь, це стало прямим наслідком як переділу політичних кордонів за умовами Бучацького мирного договору, так безпосередньою реакцією на складення Львівським єпископом католицького визнання віри. Тож Шумлянський мав підстави побоюватися поставленого у 1681 р. до Кам'янця Константинопольським

---

¹³⁰ МУН. Vol. 4. P. 93—103; Балик Б. Назв. праця. С. 68, 83—84, 85, 90—91; Zielecka-Mikołajczyk W. Op. cit. S. 150, 151.

¹³¹ Балик Б. Назв. праця. С. 86—87.

¹³² Петрушевич А. Акты относящиеся къ истории Южно-западной Руси (IV—V). *Науковий збірник издаваний Литературнымъ обществомъ Галицко-русской матицы*. Годъ изданія четвертый 1868. Выпускъ I—IV. Во Львовѣ : Въ книгопечатнѣ Ставропигійского Института, 1869. С. 104—108; Szaraniewicz I. Op. cit. S. 42—43.

патріархом Панкратія, який титулувався «православним Митрополитом Галицьким и Каме(н)ца Подольського и всеи малои Россїи»¹³³.

Як показали подальші події, Йосиф Шумлянський — уже й двічі склавши католицьке визнання віри — ще тривалий час після промовистого акту вділення єпископських свячень Інокентію Винницькому в галицькій катедрі у 1680 р. не тільки намагався досягнути успіх у справі Галицької митрополії, а й не зупинявся перед тим, що ця митрополія могла б виникнути не як унійна. Радше навіть так: за аналогією з тим, що католицька сторона цілковито прийняла як доконаний факт єпископські свячення Інокентія Винницького і також прийняла його в стані суцього, Львівський єпископ, вочевидь, надіявся, що аналогічно вона прийме евентуальну Галицьку митрополію. Проте зовнішні політичні і внутрішні церковні обставини склалися несприятливі.

Треба враховувати, що згодом у справі Галицької митрополії додалися нові чинники: черговий значний поштовх до діалогу всередині поділеної Київської Церкви дало поглинання Московською Церквою у 1685 р. Київської православної митрополії на чолі з митрополитом Гедеоном Святополк-Четвертинським, який раніше був Луцько-Острозьким єпископом. Та оскільки Київська православна митрополія в силу поділу її теренів між Річчю Посполитою й Московським царством уже з 1660-х рр. була розділена, то й рішення митрополита Гедеона — хай і вихідця з терену Речі Посполитої — було рішенням тільки її частини. Інша частина на чолі з єпископами Львівським Йосифом Шумлянським, Перемильським Інокентієм Винницьким, Луцько-Острозьким Атанасієм Шумлянським, а згодом після останнього Діонісієм Жабокрицьким, противлячись цьому поглинанню й бажаючи зберегти свою ідентичність, ще більше дозрівала до наміру публічно проголосити свою унійність. Позаяк умови на місцях були різними, Перемильська єпархія зробила це 1691 р., Львівська — 1700 р., Луцько-Острозька — 1702 р.¹³⁴

¹³³ Петрушевич А. Іосифъ Шумлянскій, первый Львовскій уніятскій єпископъ. С. 118; його ж. Акты относящїеся къ исторїи Южно-западной Руси. С. 86–87, 104–107, 108.

¹³⁴ ЦДІАУ м. Львів. Ф. 201 «Греко-католицька митрополічна консисторія, м. Львів». Оп. 4. Спр. 421 «Рукопис Київського унійного митрополита Лева Кишки». С. 427; АЮЗР. Ч. 1, Т. 4. С. 57; *Litterae Episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)* / ed. A. Welyukj [= *Записки Чину святого Василія Великого*. Серія 2. Секція 3]. Рим : Вид-во ОО Василіян, 1981. Vol. 5: 1711–1740. P. 275; МУН. Vol. 4. P. 190–192, 285–288; Балик Б. Назв. праця. С. 194; Andrusiak M. Op. cit. S. 117–118; Zielecka-Mikolajczyk W. Op. cit. S. 160.

Окремо варто відзначити, що з Гедеоном Святополк-Четвертинський Йосиф Шумлянський мав конфлікт: не бажав бути в його юрисдикції, самостійно керував митрополічними маєтностями в Речі Посполитій, не допускаючи до них цього митрополита, а також у 1685 р. настановив свого брата Атанасія Шумлянського на Луцько-Острозьку катедру. Через усе це митрополит у 1688 р. скаржився руському воєводі¹³⁵. Тобто Львівський єпископ, отримавши королівський привілей на адміністрування Київською митрополією в межах Речі Посполитої по смерті Антонія Винницького, адміністрував нею й тоді, коли Гедеон Святополк-Четвертинський уже став митрополитом.

На основі сказаного можна зробити висновок, що ідея відновлення Галицької митрополії остаточно оформилася у Львівського єпископа тоді, коли він зрозумів, що не зможе стати Київським митрополитом з осідком у Києві, бо це місце зайняв Гедеон Святополк-Четвертинський. В цих обставинах Йосиф Шумлянський, зрозуміло, оминаючи митрополита Гедеона, 24 травня 1689 р. наважився звернутися до Московського патріарха Йоакима з проханням (sic!) відновлення Галицької митрополії в підпорядкуванні Московському патріархові, а не Київському митрополитові¹³⁶. 22 жовтня того ж року патріарх повідомив єпископові, що Галицьку митрополію відновити неможливо, бо титулом Київського і Галицького володіє Київський митрополит¹³⁷. Звісно, що це прохання Шумлянського також не означає, що він зрікся своєї унійної дороги. Навпаки, він, вочевидь, планував отримати митрополію — хай від Москви, щоби вже на її чолі і з набагато комфортнішими для своєї спільноти умовами публічно увійти в унійну Церкву. Львівський єпископ мав підстави міркувати, що як його приймають у стані суцього — єпископському і, з огляду на складні реалії, терпляче чекають на відкрите проголошення унії, так приймуть і в митрополічому статусі.

Натомість Москва, поставивши Київського митрополита під свій контроль, пропонувала Шумлянському змиритися й підпорядкуватися цьому митрополитові, хоч такий «рецепт» і не був універсальним. Дійсно ж бо, наприклад, прохання Чернігівського єпископа Лазаря Барановича перепідпорядкувати його єпархію безпосередньо Москві (але без претензії

---

¹³⁵ Величко С. Назв. праця. С. 634–635.

¹³⁶ АЮЗР. Киевъ : Въ губернской типографіи. Ч. 1. Т. 5. С. 271–276; Петрушевич А. Акты относящіеся къ исторіи Южно-западной Руси. С. 84–85.

¹³⁷ АЮЗР. Ч. 1. Т. 5. С. 290–293.

на статус митрополії) у 1688 р. задовольнили¹³⁸. Надалі обставини склалися так, що проєкт Галицької митрополії був знятий з порядку денного, але вже саме його побутування упродовж багатьох років сприяло збереженню позицій Львівської та Перемиської єпархій на чолі з їх єпископами. Показово, що й Габсбурги, які у XVII ст. вкупі з угорською єрархією ізолювали Мукачівську єпархію від Львівської, Перемиської та інших споріднених єпархій Київської митрополії, заволодівши через неповне століття Галичиною, вже самі підняли ідею відновлення Галицької митрополії на чолі з Мукачівським єпископом Андрієм Бачинським¹³⁹. Водночас важливо, що у випадку Йосифа Шумлянського та Інокентія Винницького від успіху/неуспіху проєкту Галицької митрополії не була у прямій залежності їхня унійна діяльність: план здобуття митрополії був пов'язаний передусім з питанням рівня статусу і масштабу привілеїв «нової унії».

Що більше, згодом наймолодший учасник-бенефіціарій тих подій – Інокентій Винницький, який прийшов на катедру глибоко розділеної і розсвареної єпархії, дотримав своєї обіцянки щодо унії й заклав основи для багатьох важливих процесів, що уможливили розвиток єпархіяльної спільноти. Як справедливо відзначав його біограф, «Двадцять літ єпископства Інокентія Винницького були присвячені об'єднанню Перемиської єпархії на католицькій основі, яку обстоював завзято єпископ Іван Малаховський, побоюючись якогось обману з боку Винницького, до чого були всі дані з його боку, розпочинаючи актом єпископської хіротонії, яку прийняв з рук Львівського єпископа Йосифа Шумлянського в 1680 р. В 1681 р. Винницький виєднав у короля Собеського обіцянку на об'єднання Перемиської єпархії, яке стало дійсністю щойно в 1691 р.»¹⁴⁰.

Єпископ Інокентій Винницький помер 46-річним у Львові 23 лютого 1700 р. внаслідок нещасного випадку через дії цирюльника: той свічкою запалив спиртові пов'язки, якими був обмотаний хворий єрарх¹⁴¹. Наступним Перемиським єпископом став його рідний брат Юрій.

Насамкінець наголосимо на тому, що в масштабній трансформації, через яку провели свої спільноти і яку очолили Йосиф Шумлянський з

---

¹³⁸ АЮЗР. Ч. 1. Т. 5. С. 250–258.

¹³⁹ Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. 2. С. 33.

¹⁴⁰ Балик Б. Назв. праця. С. v.

¹⁴¹ МУН. Vol. 4. P. 275; Балик Б. Назв. праця. С. 327–329.

Інокентієм Винницьким, вони не втратили єпархії, а, навпаки, зробили для них багато добра. Більше того, вже найближче наступне по них покоління єпископів якраз із цих єпархій видало Київських унійних митрополитів: Юрія Винницького та Атанасія Шептицького. Останній навіть у 1761 р. відзначав особливий внесок Йосифа Шумлянського в розвиток церковних структур¹⁴².

Швидкий підйом унійної ідентичності на теренах «нової унії» можна пояснити тільки тим, що обоє єрархів кінця XVII ст. (а в Перемиській єпархії ще й єпископ Іван Малаховський, який вистояв у трансформаційних процесах, виявив терплячість і зберіг поміркованість, коли вже було зрозуміло, що владикою буде Винницький) справді закладали міцні основи для подальшого розвитку. Символічним місцем-виразником цього закладення, причому не тільки для Перемиської єпархії, а й для розуміння спільності всіх єпархій старого руського, тобто українського, Підгір'я став Галич. Давня катедра княжих часів, в якій у 1680 р. зібралися для співдії очільники Львівсько-Галицько-Кам'янецької, Перемисько-Самбірсько-Дрогобицької і Мукачівської єпархій, вкотре в українській історії виконала свою об'єднавчу роль, стала символом не лишень історичної тяглості, а й масштабів задуму учасників описаного процесу.

Volodymyr Moroz (Lviv, Ukraine)

**Bishopric consecration of Innocenty Winnicki in Halych in 1680:
The historical event in the context of the «new union» and
relations between the dioceses of Lviv, Peremyshl, and Mukachevo**

The author analyses the context, meaning, and symbolism of the bishop of Peremyshl Innokentii Wynnyckyi's consecration by the bishop of Lviv Yosyf Shumlyanskyi, commonly with the bishop of Mukachevo Yosyf Woloshynowsky and with support of the archimandrite of Univ Barlaam Sheptytsky in Halych (Krylos) Cathedral in 1680. Historian examines the event with a reckon in it gathered members of two antagonistic groups of the Orthodox Church who struggled with each other for a decade, then reconciled and acted together as a group of the «New Union» in their way to the Kyivan Uniate Metropolitanate. Volodymyr Moroz explains the

---

¹⁴² Головацкій Я. Львовская русская епархія передъ стома лѣты. *Зоря галицкая* яко альбумъ на годъ 1860. Во Львовѣ: Типомъ Института Ставропигійского, 1860. С. 257, 259, 261.

importance of this common act in light of the thorough reconstruction and investigation of previous competitions between groups of bishop Antonii Wynnyckyji and bishop Yosyf Shumlyanskyji for the Diocese of Lviv and the Kyivan Metropolitanate. In this struggle, the two opposite camps progressively lost their radicalism but accepted the possibility of moving to the Church union. The author discovers and describes the roles and positions of Wynnyckyji's and Shumlyanskyji's groups' prominent participants. He explored that Innokentii Wynnyckyji's co-consecrator Yosyf Woloshynowsky was previously consecrated by Jeremiah Swystelnyckyji, not by Yosyf Shumlyanskyji. Consequently, like Swystelnyckyji, Woloshynowsky was a Wynnyckyji's comrade, and he represented Wynnyckyji's group during the consecration of Innokentii Wynnyckyji.

Nevertheless, after Antonii Wynnyckyji passed away, Yosyf Shumlyanskyji united two opposite Orthodox groups on the way to the Kyivan Uniate Metropolitanate. Innokentii Wynnyckyji promised to become the Uniate bishop already before the consecration. On this basement, the «New Union» group started a complex dialogue with the Kyivan Uniate Metropolitanate, the Roman Apostolic See, and the Polish king John III Sobieski. The king assisted this process; the Apostolic See discussed the mode of accepting Shumlyanskyji while denying Wynnyckyji, and the Kyivan Metropolitanate looked for acceptable compromises. In addition, the Kyivan Metropolitanate beware some intrigues of Shumlyanskyji, while he claimed to be a Kyivan Orthodox metropolitan and later tried to create an autonomous Halych Metropolitanate. When these discussions were in full swing, Shumlyanskyji and his comrades solemnly consecrated Wynnyckyji as a bishop of Peremyshl. This act in the ancient Cathedral of Halych declared the active and independent position of the «New Union» camp. It showed its firm intention to unite with the Kyivan Uniate Metropolitanate in some best conditions. However, they did not create the Halych Metropolitanate in the last quarter of the 17 century; there were representatives of the next generation of the «New Union» who became the Kyivan Uniate Metropolitanans.

Key words: *Halych Metropolitanate, Diocese of Lviv, Kyivan Metropolitanate, Diocese of Peremyshl, Diocese of Mukachevo, Antonii Wynnyckyji, Innokentii Wynnyckyji, Yosyf Shumlyanskyji, Jeremiah Swystelnyckyji, Yosyf Woloshynowsky, Kyprian Zhochovskyji, Barlaam Sheptytsky, John III Sobieski.*

REFERENCES

Akty, odnosjashhiesja k istorii Zapadnoj Rossii (1853) / sobrannye i izdannye Arheograficheskiju kommissieju. Sanktpeterburg : V tipografii Jeduarda Praca. T. 5. [in Church Slavonic; in Russian].

Arhiv Jugo-Zapadnoj Rusi (1871) / izdavaemyj vremennoju Kommissieju dlja razbora drevnih aktov, vysochajshe uchrezhdennoju pri Kievskom, Podol'skom i Volynskom General-Gubernatorje. Kiev : V universitetskoj tipografii. Ch. 1. T. 4. [in Latin, in Polish, in Russian].

Arhiv Jugo-Zapadnoj Rusi (1872) / izdavaemyj vremennoju Kommissieju dlja razbora drevnih aktov, vysochajshe uchrezhdennoju pri Kievskom, Podoljskom i Volynskom General-Gubernatorie. Kiev : V gubernskoj tipografii. Ch. 1. T. 5. [in Russian].

Arhiv Jugo-Zapadnoj Rusi (1904) / izdavaemyj Kommissieju dlja razbora drevnih aktov, sostojashhej pri Kievskom, Podol'skom i Volynskom General-Gubernatorje. Kiev : Tipografija Imperatorskago Universiteta sv. Vladimira Akc. O-va pech. i izd. djela N. T. Korčhak-Novickago. Ch. 1. T. 10. [in Latin].

Andrusiak M. (1936). Józef Szumlański, pierwszy biskup unicki lwowski (1667–1708). Zarys biograficzny. *Archiwum Towarzystwa naukowego we Lwowie, Wydział II historyczno-filozoficzny*. Lwów : Nakładem Towarzystwa naukowego. T. XVI. S. 1–212. [in Polish].

Balyk B. (1968). Inokentij Ivan Vynnyckyj, jepyskop Peremyskij, Sambirskij, Sjanickij (1680–1700). *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Serija 2. Sekcija 1. Rym : Vyd-vo OO. Vasylijan. T. 38 [in Ukrainian].

Baran A. (1954). Quaedam ad biographiam J. Volšynovskij, eppi Mukačoviensis. *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Serija 2. Sekcija 2. Rym : Drukarnja OO. Vasylijan. T. 2. Vyp. 1–2. [in Latin]. P. 209–227. [in Latin].

Baran A. (1960). Metropolia Kioviensis et eparchia Mukačoviensis. *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Serija 2. Sekcija 1. Rym : Drukarnja OO. Vasylijan. T. 10. [in Latin].

Baran O. (1968). Cerkva na Zakarpatti v rokakh 1665–1691. Extractum e «Bohoslovia», t. XXXII. Rym : Bohoslovia. [in Ukrainian].

Blazhejovskij D. (1996). Ijerarkhija Kyjivskojki Cerkvy (861–1996). Ljviv : Kamenjar. [in Ukrainian].

Centralnjnyj Derzhavnyj Istorychnyj Arkhiv Ukrainy u Ljvovi. F. 201 «Hreko-katolycka mytropolycha konsystorija, m. Ljviv». Op. 4. Spr. 421 «Rukopys Kyjivskoho unijnoho mytropolyta Leva Kyshky». [in Church Slavonic, in Latin, in Polish].

Chencova V. (2020). Kievskaja mitropolija mezhdru Konstantinopolem i Moskvoj. 1686. Kiev : Duh i litera. [in Russian].

Dulishkovich I. (1875). Istoricheskija Cherty ugro-russkikh. Ungvár : Pечатnja Karla Iegera i Aljberta Ju. Rejpajja. T. 2. [in Russian].

Franko I. (1898). [Rec. na:] Iosif Shumljanskij, ruskij episkop Ljvovskij ot g. 1667 do g. 1708. Biograficheskij ocherk s portretom. (Vidbitka Vremjannika Stavropigijskago Instituta na r. 1897) Ljvov : V tipografii Stavropigijskago Instituta. S. 32–42. [in Russian].

Gil A., Skoczylas I. (2014). Kościoły wschodnie w Państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia kijowska w latach 1458–1795. Lublin; Lwów : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej. [in Polish].

- Gil A., Skoczylas I. (2014). Szumlański Jan (Iwan). *Polski słownik biograficzny*. T. XLIX/3. Zeszyt 202 (Szumlański Mieczysław – Szwencki Fryderyk). Warszawa; Kraków : Narodowy program rozwoju humanistyki. S. 343–350. [in Polish].
- Hadzheha V. (1932). J. Voloshynovs'kyj, ep. Mukachivs'kyj i I. Malakhovs'kyj, ep. Peremys'kyj, jak ep. Mukachivs'kyj. *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Zhovkva : Nakladom redakciji «Zapysok ChSVV». T. 4. Vyp. 1–2. S. 161–170. [in Ukrainian].
- Hodinka A. (Ed.) (1911). A Munkácsi görögszertartásu püspökség okmánytára. Ungvár: Unio könyvnyomdájában. Köt. 1 : (1458–1715). [in Hungarian, in Italian, in Latin].
- Holovackij J. (1860). Ljovskaia ruskaia jeparkhija pered stoma lity. *Zorja halyc'kaja jako al'bum na hod 1860*. Vo Ljvovi : Typom Instytutu Stavropyhijskoho. S. 254–269. [in Ukrainian].
- Krilovskij A. (1904). Ljovskoe stavropigial'noe bratstvo (Opyt cerkovno-istoricheskago izsljedovanija). Kiev: Tipografija Imperatorskago Universiteta Sv. Vladimira. [in Russian].
- Krochmal J. (2018). Nominacja Józefa Szumlańskiego na biskupa białoruskiego (25 IV 1670). *Miscellanea Historico-Archivistica*. Vol. 25. S. 255–265. [in Polish].
- Krochmal J. (2019). Prawosławny biskup przemyski Jerzy Hoszowski (1667–1674). *Miscellanea Historico-Archivistica*. Vol. 26. S. 49–83. [in Polish].
- Kuhutjak M. (Ed.) (2015). Velykyj Skyt u Karpatakh. Ivano-Frankivs'k : Manuskrypt-Ljviv. T. 2. (Velykyi Skyt u dokumentakh i materialakh XVII – XXI st.) [in Ukrainian].
- Kuhutjak M. (Ed.) (2017). Velykyj Skyt u Karpatakh. Ivano-Frankivs'k : Manuskrypt-Ljviv. T. 3. (Velykyi Skyt u Markovii pustyni: ukraïns'kyi dukhovnyi i kulturno-istorychni fenomen) [in Ukrainian].
- Lisiewicz Z. (1888). Walka o biskupstwo. Epizod z dziejów Kościoła wschodniego. *Przewodnik naukowy i literacki*. Nr. 7. S. 633–649; Nr. 9. S. 736–755. [in Polish].
- Luchkaj M. (2000). Istorija karpats'kykh rusyniv. Uzhhorod : Zakarpattja. T. 2. [in Ukrainian].
- Luchkaj M., (2002). Istorija karpats'kykh rusyniv. Uzhhorod : Zakarpattja. T. 3. [in Ukrainian].
- Metryka yly spysanije rukopolozhennykh ot jasne v Boghu Prevelebnagho Jegho Mylosty Otca losyfa Shumljanskogho, Bozhijeju Mylos: Jepyskopa Lvov: Ghal: y K: Pd: Adminyst. Mytr: Kijev: y Jeps'p'ij Luckoy Arkhimandrytj Pechar. Akkolytov ot Roku, 1668, Msca Fevralja dne 2 zachataja. V Misti Vysochci, na Podolju. A Perepysanaja, Roku 1686. [in Church Slavonic].
- Monumenta Ucrainae Historica (1967) / zibrav mytropolyt Andrej Sheptyc'kyj. Romae : Scuola Grafica Salesiana Pio IX. Vol. 4. [in Italian, in Latin, in Ukrainian].
- Mykyc'kyj V. (1968). Davnja literatura Zakarpattja. Narysy literatury Zakarpattja doby feodalizmu. Ljviv: Vyd-vo Ljvivs'koho universytetu. [in Ukrainian].
- Moroz V. (2023). «Rusj estj kostj s kosty nashej y tilo s tila nasheho»: chy buv serbom mukachivs'kyj jepyskop Partenij Petrovych. *Naukovyj visnyk Uzhhorod's'koho universytetu*. Serija: *Istorija*. Uzhhorod : Vydavnyctvo UzhNU «Ghoverla». Vyp. 1. S. 8–17. [in Ukrainian].
- Pekar A. (1967). Narysy istoriji Cerkvy Zakarpattja. T. 1. *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Serija 2. Sekcija 1. Rym: Drukarnja OO Vasylijan. T. 22. [in Ukrainian].
- Pekar A. (1997). Narysy istoriji Cerkvy Zakarpattja. T. 2. *Zapysky Chynu Sv. Vasylija Velykoho*. Serija 2. Sekcija 1. Rym: Drukarnja OO Vasylijan. T. 50. [in Ukrainian].

Petrushevich" A. (1862). Iosif Shumljanskij, pervyj L'vovskij unijatskij episkop, *Galichanin*. Ljvov : Tipom Instituta Stavropigijskogo. Kn. I. Vyp. I. S. 117–124. [in Russian].

Petrushevich A. (1869). Akty odnosjashhiesja k istorii Juzhno-zapadnoj Rusi (IV–V). *Naukovyj sbornik izdavaemyj Literaturnym obshhestvom Galicko-russkoj maticy*, god izdanija chetvertyj 1868. Vo Lvovje : V knigopechatnje Stavropigijskogo Instituta. Vyp. I–IV. S. 70–159. [in Church Slavonic, Polish, Russian].

Petrushevich A. (1874). Svodnaja galicko-russkaja ljetopisj s 1600 po 1700 god. Literaturnyj *sbornik izdavaemyj Galichko-russkoju Maticiju, 1872 i 1873*. Ljvov : Iz tipografii Stavropigijskogo Instituta. [in Russian].

Pomjanyk Lavrivsijkoho vasylijanskoho monastyrja svjatoho Onufrija. (1661–1896). *Ljvivsjska centraljna provincijna biblioteka Otciv Vasylijan*. [in Church Slavonic].

Prochaska A. (1921). Walka Szumlańskiego z Winnickim. *Przegląd Powszechny*. Kraków : Druk «Przeglądu powszechnego». Rok 38. T. 151–152. S. 157–167, 256–266. [in Polish].

Pronin V. (2009). Istorija Pravoslavnoj Cerkvi na Zakarpatje. Uzhgorod : Φιλοκαλία. [in Russian].

Sbornik ljetopisej odnosjashhiesja k istorii Juzhnoj i Zapadnoj Rusi (1888) / izdannyj Kommissieju dlja razbora drevnih aktov, sostojashhej pri Kievskom, Podoljskom i Volynskom General-Gubernatorje. Kiev : Tipografija G. T. Korchak-Novickago. [in Latin, in Russian].

Skochyljas I. (2010). Halycjska (Ljvivsjska) jeparkhija XVII–XVIII st. Orhanizacijna struktura ta pravovyj status. Ljviv : Vyd-vo UKU. [in Ukrainian].

Skochyljas I. (2014). Univsjskij arkhymandryt i Ljvivsjskij jepyskop Varlaam Sheptyckyj (1643–1715). *Henealohichni zapysky*. Ljviv : Instytut ukrajinsjkoi arkheohrafiji ta dzhereloznastva im. M. S. Hrushevsjkogho NAN Ukrainy. Vyp. 12. S. 27–48. [in Ukrainian].

Skoczylas I. (2012). Bazyli (w zakonie Barlaam) Szeptycki. *Polski słownik biograficzny*. T. XLVIII/2. Zeszyt 197 (Szemiót, Stanisław – Szklarski Alfred). Warszawa; Kraków : Narodowy program rozwoju humanistyki. S. 230–232. [in Polish].

Smutok I. (2019). Rusjska shljakhta Peremysyljskoi zemli (XIV–XVIII st.). *Rodovody*. T. 2. Ljviv: Prostir-M. [in Ukrainian].

Szaranievicz I. (1879). Patryjarchat wschodni wobec kościoła ruskiego w Polsce i Rzeczypospolitej polskiej. *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*. W Krakowie : Nakładem Akademii w drukarni uniwersytetu Jagiellońskiego. T. 10. S. 1–80. [in Polish].

Velychko S. (2020). Litopys / uporjadn. : H. Borjak, T. Tajirova-Jakovljeva. Kyjiv : Klio. [in Polish, in Ukrainian].

Volumina legum. (1860) Petersburg : Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki. T. 5. [in Latin, in Polish].

Welykij A. (Ed.). (1968). *Litterae Nuntiorum Apostolicorum historiam Ucrainae illustrantes (1550–1850)*. [=Zapysky Chynu Sv. Vasylia Velykoho. Serija 2. Sekcija 3]. Rym : Drukarnja OO. Vasylijan. Vol. 12. [in Latin, in Italian, in Ukrainian].

Welykij A. (Ed.). (1974). *Litterae Episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)*. [=Zapysky Chynu Sv. Vasylia Velykoho. Serija 2. Sekcija 3]. Rym : Drukarnja OO. Vasylijan. Vol. 3: 1665–1690 [in Latin].

Welykyj A. (Ed.). (1981). *Litterae Episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)*. [=Zapysky Chynu Sv. Vasyliia Velykoho. Serija 2. Sekcija 3]. Rym : Drukarnja OO. Vasylijan. Vol. 5: 1711–1740 [in Latin].

Winnicki I. (1998). *Ustawy rządu duchownego i inne pisma / Do druku ptzygotował Włodzimierz Pilipowicz, Przedmową poprzędził Stanisław Stępień*. Przemyśl : Południowo-Wschodni Instytut Naukowy. [in Church Slavonic, in Polish].

Zielecka-Mikołajczyk W. (2021). *Gdzie Wschód spotkał się z Zachodem: dzieje i organizacja unickiej diecezji przemysko-samborskiej w latach 1596–1772*. Toruń : Wyd-wo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. [in Polish].

Żochowski K. (1680). *Colloquium lubelskie Między zgodną y niezgodną Bracią Narodu Ruskiego Vigore, Constitucyey Warszawskiej na dzień 24. Stycznia anno 1680. złożone [...]* X. Cyprian Zochowski [...]. Lwów : W drukarni Collegium Societatis Jesu. [in Polish].